

## הרב ישראל טופרוביץ'

רב ומו"ץ בב"ב ואחיסמך  
וראש כולל "עמל-התורה" ובעמח"ס "דרך ישראל"

### סימן יד

## שיטת החזו"א והוראותיו בעשיית מקווה

בהמשכה יש לצדד להקל, נוכש"כ כשמי העיר נמשכין מן המעין ע"י פלימפ המתנועע ע"י חשמל, ואינו פוגע שום כלי קיבול בדרכו דלא נעשה שאובים כלל, ואמנם כפי ההוה יש בדרכו שעון ויש בו בית קיבול, אבל לכתחלה נכון שהמים הבאין יורעו באשבורן, ואם פי הצנור של מי העיר גבוה מנקב המקווה יש לתקן לפי הצנור ברוך שפי הברך יהיה למטה מנקב המקווה, וגם לעשות המשכה על הקרקע ג"ט קדם שיבואו המים למקווה וצנור של מלט הנהוג דינו כקרקע שטבעו לבלוע המים, עכ"ל.

**וטעמו** שלא רצה לעשות גם אוצר השקה, משום שאין בדבר שום ריוח רק הפסד, דשיטת הראב"ד דבמים שאובין נמי איכא פסול של נתן סאה ונטל סאה עד שנתמעטו המים הכשרים משיעורן, אין מרויחין כלל ע"י שעושיין גם השקה, דהמים שבאוצר ההשקה ג"כ מתחלפין תדיר במי בור הטבילה, וכפי שהאריך החזו"א דבזמן מועט כבר נפסל אוצר ההשקה ע"י חליפת המים, דהא בכל טבילה וטבילה המים שבבור הטבילה מוגבהין וטבען להשתוות בגובהן עם מי האוצר, ואח"כ חוזרין למקומן,

**א** הנה ידוע שמרן החזו"א זלה"ה הנהיג לעשות מקווה ע"י זריעה בלבד<sup>1</sup>, ע"י שמי העיר שהם בחשש שאובין באין לאוצר הזריעה בהמשכה ג' טפחים, ונכנסים בסוף ההמשכה ע"י ברוך לעומק האוצר<sup>2</sup>, כדי שיוזרעו באשבורן.

**וז"ל** החזו"א (ליקוטים סי' ג') ע"ד המקואות שעושיין שני בורות זה אצל זה ואחד מהן מתוכן למקווה טהרה, והשני מתוכן לאוצר המים, אשר בו מאספין מי גשמים מ' סאה, ואח"כ מקלחין בו מים דרך צנורות המקלחין מים לכל העיר, והמים מקלחין ממנו להמקווה טהרה, אין בזה שום פקפוק, דאפי' אם מי העיר שאובין הן מתכשרין בבואן לאוצר המים כדין המשנה פ"ו מ"ח, היה בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, והנקב המקלח למקווה צריך להיות גבוה מהנקב המקלח מי העיר לאוצר המים כדי שיבואו מי העיר לאוצר המים במקום אשבורן שאם נקב המקווה נמוך נמצאו מי העיר זוחלין תיכף למקווה ואין להקל בכלול שאוב ע"י זריעתן במים זוחלין אף שהזוחלין צפין על מ' סאה אשבורן, ואמנם אם מי העיר נמשכין ע"ג קרקע ג"ט והוי כולו

1. וכתב בספר קריינא דאיגרתא (סי' תל"ט) שכמעט כל המקואות שבארצה"ק הם כן בלא שום השקה, וכמה עשרות מקואות שנבנו ע"פ מרן ז"ל עשוין כן.  
2. וכתב בקריינא דאיגרתא (סי' תל"ג) דצריך שיכנס 10 ס"מ מתחת הנקב השופך לבור הטבילה, ונוהגין להעמיק טפ".

חוזרין למקוה ראשון והויא זחילה לחוץ ממש] והבלן אינו מרגיש בפסול זה עכ"ל.

**והנה** טענה אחרונה של חשש זחילה, לא שייך היכא שיש אוצר מיוחד לכל בור טבילה כנהוג היום, אמנם יעוי' בחזו"א ליקוטים סי' ו', שנקט להחמיר בב' מקואות הנקובין זה לזה בנקב שאין בו שפופרת הנוד, דאין לטבול בו, דבזמן הטבילה המים בבור שטובל מוגבהין ומשתוין עם המים שבבור השני, וכיון דאין בנקב כשפה"נ חשיב זחילה, ופסול מדאו', וכן מבואר בספר מי השילוח סי' ב', וחשש זה שכיח טובא גם בימינו, וזה על ב' דרכים, לפעמים יארע ברבות הזמן שהנקב שבין בור הטבילה לאוצר ההשקה נסתם קצת ומתמעט משיעור שפופה"נ, ולפעמים יארע שנח איזה דבר בחלל הנקב וממעטו מן השיעור, וכל דבר העומד בנקב ממעטו מן השיעור כמבואר במתני' פרק ו' מ"ז, ולפעמים יארע שהמים בבור הטבילה נתמעטו ע"י ריבוי הטובלות, או ע"י שנתאדו המים מחמת החום, באופן שאין המים ממלאין כל גובה הנקב, כפי מה שרגילין לעשות הנקב שבין בור הטבילה לאוצר ההשקה בגובה המים<sup>3</sup>, ופעמים חסר משיעור שפה"נ, ונמצא

וחוזר חלילה, עשרות פעמים ביום<sup>3</sup>, ואח"כ כשמרוקנים המים שבבור הטבילה כבר הוציאו את רוב מי הגשמים שהיו באוצר ההשקה.

וז"ל החזו"א שם סק"ה: ולעומת זה שלא הרויחו כלום בהשקה זו יש כאן הרבה מן ההפסד, א, שע"י השקה זו המים שבאוצר מתקלקלין שהרי המים שבאוצר אין מחליפין אותן ומי המקוה המזוהמין מתערבין באוצר, והרי אנו משתדלין על הנקיון וההידור כראוי לעושי מצוה ואיך נפסידם בידים, ולא עוד אלא כפי שנודע לי יש שהבלן שופך נפט או שאר מי חמצן לתוך האוצר לבטל את סרחון המים שבאוצר, ובהמשך הזמן מתרבה הנפט על המים, וגם הביאו עובדא שבלן אחד החליף את מי האוצר ומלא את האוצר שאובין, ולא עוד אלא שלפעמים משיקין ב' מקואות לאוצר אחד, ויש שבשעת טבילה באחד מהן נוטל הבלן הפקק מן נקב ההשקה של השני כדי למלא מקוה השני, ונמצאו המים שבראשון זוחלין בשעת טבילה [דלפעמים המים שבמקוה עדיין לא הגיעו עד הנקב והמים היוצאין ממקוה הראשון הזוחלין למקוה השני דרך האוצר אינן

3. וגם אם נכחיש המציאות ונחשוב שמי אוצר ההשקה אין מתחלפין במים שבבור הטבילה, כיום נתפשט בהרבה מקואות שיש פילטרים הפועלים שלא בזמן הטבילה, והפילטר מושך אליו כל המים ומערב כל המים היטב, וכיום אחד שהפילטר פועל כבר נתערב אוצר ההשקה במים שבבור הטבילה כמה וכמה פעמים, (ודבר ידוע דבמקוה שיש פילטר כאשר מחליפין אוצר ההשקה, כל דפנות האוצר מכוסין שכבה עבה של שומן, הרבה והרבה יותר ממקוה שאין בו פילטר), וגם במקואות שאין שם פילטר כלל, כיום נתחדש בהרבה מקומות להחדיר חמצן למים כדי לטהר המים (מקוה ריזן), וידוע דכאשר מחדירים חמצן למים המים נדחפים לצדדין ובכלל זה לתוך בור ההשקה, וכפי שהמציאות מעידה במקואות שמשמשין בחמצן כאשר מחליפין אוצר ההשקה הוא מלא לכלוך וזוהמא, וראינו במקוה אחד שעשו בקיץ נסיון בהחדרת חמצן חודש אחד בלבד, בחורף כשרוקנו את אוצר ההשקה היה מלא לכלוכין ושערות הרבה יותר מאוצר שלא נתחלף שנים רבות.
4. ומה שרגילין לעשות הנקב בגובה המים, הוא מפני שטעמן של החפצים באוצר השקה הוא להרויח את שיטת הראב"ד דנתן סאה ונטל סאה ברובו פסול, ואם יעשו הנקב נמוך, באופן שלא יהיה חשש שיתמעטו המים מכל גובה הנקב, הרי בכל חליפת המים של בור הטבילה יתחסרו הרבה מים מאוצר ההשקה, ורצונם לחסר אוצר ההשקה כל הפחות שאפשר. מחמת גודל המכשלה המצויה בזה, יש שהציעו לעשות נקב ההשקה יותר נמוך, אבל באמת יש לחוש שיצא שכרם בהפסדם דאמנם ודאי דבר חמור הוא עד מאוד מה שנמצא לפעמים שאין המים עוברים את נקב ההשקה עד שלא נשאר שיעור שפופה"נ, אלא דלאכאו' כאשר יארע תקלה זו שמי המקוה אינם ממלאים כל גובה נקב ההשקה, ע"פ רוב הטבילה תהיה למטה מן הנקב, דאמנם יתכן שקצה שיערה תהיה כנגד מקום הנקב, אבל כמדומה דברובא דרובא של המקרים כל שטבלה כהוגן בתוך המים יהיו כל השערות למטה מן הנקב, ובוהו כבר נפסק בשו"ע סעיף נ' דזחילה למעלה מארבעים סאה אינו פוסל כל המקוה, וגם הרמ"א שנקט להחמיר בוהו לכתחלה, מ"מ מודה דמעיקר הדין הוא כשר, משא"כ אם יעשו נקב ההשקה נמוך, אם יארע ח"ו שיתמעט הנקב משפופרת הנוד, בוהו הטבילה היא במקום הנקב, ואז אנו נכנסים לחשש חמור מאוד של פסול דאורייתא של זחילה, לפי מה שכתב מרן זללה"ה בכמה דוכתי דמה שהקילו הרא"ש והשו"ע בזחילה למעלה מארבעים סאה דוקא היכא

הזריעה ע"י ניצוק, דהניצוק מחבר את המים שבבור הטבילה לאוצר הזריעה, ולפסול דרבנן מהני חיבור זה, וכבר באו הדברים בספרו בליקוטים סי' ז' סק"ב וה'.

ג) אך מה שיש לרדן עוד בהכשר שע"י זריעה בלבד, מצד שמי העיר הנזרעים באוצר הזריעה הוא בזמן שמי האוצר זוחלין לחוץ לבור הטבילה, ונמצא שהזריעה נעשה בזמן שהמים זוחלין, וכפי שעמד בזה החזו"א בכמה דוכתי, ובחזו"א (תנינא סי' ח' סק"ה) כתב לענין המקואות שלהם שהיו בנויים על הקמירה והיו מזרימין מים שאובין בצינור האחד לבור שתחת הקמירה ודוחקין המים דרך הנקב השני למקוה שלמעלה, (ואופן עשיית מקואות אלו מבואר באורך באמרי משה סי' א'), דנכון לפסוק באמצע בעוד שהרוב של התחתון מים כשרים או שיש בו עדיין מ' סאה מים כשרים ויטהרו השאובין

שאינ בור הטבילה מעורב עם האוצר בשיעור שפפוה"נ ויש בזה חשש זחילה דאו', ובמקומות שאין פיקוח הדוק על המקוה הא דבר שכיח טובא, ומרגלא בפומיה דמרן החזו"א זללה"ה, "כשלפני ד' מחיצות שלימות מחשש דאורייתא, הנני מובטח", כלומר דבמקוה של זריעה בלבד אנו מובטחין מחשש של זחילה דאורייתא.

ב) והנה היכא דמכשרין המקוה ע"י זריעה בלא השקה, איכא למיחש לפסול ג' לוגין מים שאובין, אם לא ייבשו היטב בור הטבילה לנקותם מן המים השאובין שמדיחין בהן בור הטבילה, משא"כ כשיש גם אוצר השקה יצאנו מחשש זה כיון שהמים מושקין לאוצר ההשקה.

**ומפורסם** שמרן החזו"א זללה"ה השיב על זה (לרב העיר בית שמש דאז) דלפסול ג' לוגין דרבנן מהני השקה לאוצר

טובל למטה מן הנקב, אבל היכא דטובל במקום הנקב פסול, (לכה"פ נקב גדול דניכרת הזחילה), וכידוע כבר אירע כמה וכמה פעמים שנמצא שנקב ההשקה נתמעט משפופרת הנוד, ולא דוקא במקואות בישובים קטנים, אלא גם במקואות גדולות במקום בני תורה אירע כן, ואיש לא שם על לב, ושמעתי מכמה מתעסקים בזה, חדשים גם ישנים, שבאין פיקוח הגון אינו דבר רחוק, ושמעתי שפעם אחת אירע באיזה מקוה שמצאו חתיכת חרסיה תקועה בחוזק בתוך נקב ההשקה, ואם הטבילה תהיה כנגד הנקב יש כאן חשש חמור מאוד של פסול זוחלין דאורייתא.

אמנם ודאי יותר שכיח קלקול שאין המים ממלאין הנקב כאשר הנקב הוא גבוה, אבל אם אמנם המציאות היא שבאופן זה ברובא דרובא מן המקרים הטבילה היא למטה מן הנקב, עדיף טפי שיהיו כמה קלקולים כאלו, ולא קלקול אחד שנתמעט הנקב משיעורו נקב נמוך במקום הטבילה, ועוד דהך קלקול שאין המים ממלאין נקב ההשקה אינו אלא לפי שעה, כי הוא דבר גלוי ונראה לעינים ומיד מתקנים אותו, וגם בלא"ה מוסיפים מים תדיר בבור הטבילה, משא"כ נקב נמוך שנתמעט משיעור שפופרת הנוד הוא קלקול שיכול להמשך זמן רב עד שיתגלה, [וכל מש"כ אינו אלא אם אמת ונכון הדבר שבנקב גבוה בדרך כלל הטבילה היא למטה מן הנקב, וצריך לברר המציאות היטב, וקשה לעמוד על הבירור].

יותר טוב היה להגביה נקב ההשקה למעלה מן המים, דהיינו לעשות הנקב של בור ההשקה גבוה מעל המים 20 או 30 ס"מ, וכאשר ממלאים בור הטבילה מאוצר הזריעה, ימלאו בור הטבילה עד למעלה מנקב ההשקה לרגע אחד, ואח"כ יורידו המים עד לגובה הנדרש, ובה נרויח שיצאנו מידי חשש פסול ג' לוגין כאשר עושין מקוה של זריעה בלבד, וגם אלו שחוששין בזריעה לדין דלא מהני כיון שהמים זוחלין למעלה, ירויחו בהשקה זו זריעה באשבורן.

בל העירו דאין לעשות תקנה הנ"ל רק אם יעשו בור השקה בפנ"ע, ויהא נקב בור ההשקה נמוך יותר מנקב בור הזריעה, באופן דגם בשעה שממלאין מקוה הטבילה עד למעלה מנקב ההשקה לא יתחברו המים שבמקוה הטבילה עם המים שבאוצר הזריעה, אבל אם יעשו רק אוצר אחד של זריעה, וימלאו המקוה דרך אוצר הזריעה עד שיעלו המים במקוה למעלה מנקב הזריעה כדי לעשות גם השקה לרגע אחד, ואח"כ ישאבו לחוץ קצת ממי המקוה כדי להורידן מתחת הנקב עד הגובה הנדרש בשעת הטבילה, יצא שחרם בהפסדס, דנמצא שאנו פוסלין אוצר הזריעה גם לשיטת הרמב"ם בנתן סאה ונטל סאה, דהא ממלאין האוצר במים שאובין, ואח"כ שואבין לחוץ מקצת המים מבור הטבילה בזמן שהוא מחובר לאוצר הזריעה, א"כ הוי ממש כמו נתן ונטל ביד באוצר הזריעה דפסול גם לדעת הרמב"ם, משא"כ בזריעה לחוד לא מיפסל לדעת הרמב"ם כמבואר בר"מ דממלא בכתף בעליון ויורד לתחתון אפי' יותר מארבעים סאה, וביאר הבי"ד דפסול נתן ונטל הוא משום מראית העין כמש"כ הרמב"ן, ולא מיפסל רק בנתן ונטל ביד, אמנם החזו"א והגידולי טהרה נקטו בפשיטות בדעת הרמב"ם דבהמשך סאה ונטל סאה כשר עד לעולם, א"כ לדין שאנו עושין המשכה קודם הזריעה יצאנו מחשש הנ"ל של נתן ונטל לשיטת הרמב"ם גם בבור אחד.

סאה מים כשרין והשאוב אינו כשר להקוות עליו, ועל כרחך דברי שאוב הוכשר ע"י זריעה ונעשו מימיו ראויין לטבילה, וכן כתב בסמ"ג סי' רמ"ח, אבל אי ליכא זריעה צריך לפרש מתני' דהמקואות כשרים בזמן שמושקין זה לזה כדמשמע קצת מלשון הרמב"ם בחיבורו סוף פ"ו, וכן צ"ל לדעת ר' ירוחם (נכ"ו ח"ה) שהביא דיש שנסתפקו לומר דאחר שנפסק ההשקה חוזר המקוה השאוב לפסולו.

**ואפשר** דזה כונת ר"ת בספר הישר (סי' תרע"א) שמביא ראייה דמקוה שלם שנפלו לתוכו מים שאובין הרבה אין פוסלין אותו מדתנן שלש מקוואות בזה עשרים ובזה עשרים וכו', וכן הוא ברמב"ן לב"ב שם, והנה פשיטא דמקוה שלם אינו נפסל במיעוט מים שאובין, דג' לוגין אין פוסלין רק קודם שירדו למקוה ארבעים סאה כמבואר בדוכתי טובא, א"כ מה מביא ראייה ממתני' דג' מקוואות דהשאוב הוא מיעוט נגד הכשרים, אלא כונת ר"ת להוכיח דאיכא זריעה לטהר השאובין עצמן כדברי הר"ש הנ"ל, וממילא מוכח דכל מים שאובין שבעולם אין פוסלין מקוה שלם דהמים נזרעים בתוכו ונעשים הם עצמם כשרים, ועי' עוד בשו"ת הרי"ד סי' ט"ו שגם כן מפרש כן מתני', אלא דמיתי שם דברי ר"י דתרי גוויי השקה איכא, ובשאובין לא מהניא להו השקה אם לא בזריעת כולו ברוחבו בבת אחת.

**וכן** הוא בריטב"א מכות ד' א' ובאו"ז סי' של"ה דזריעה מהני לטהר השאובין עצמן, (ומה שהקשה באו"ז דאי מים טמאים יש להם טהרה במקוה ע"י השקה אמאי אינם נעשים אב הטומאה, וכונתו דטעמא דאוכלין ומשקין וכלי חרס אין נעשין אב הטומאה הוא משום דאין להם טהרה במקוה כמבואר בעירובין ק"ד ב', ומים נמי נטהרין במקוה, צ"ע דטהרת המים אינו כמו טבילת אדם וכלים, דזריעה מהני ע"י שנעשו

ואח"כ יחזור לשפוך השאובין, וחומרא זו כתב אחר שכתב הך טעמא דכיון דהשאובין באין בהמשכה מהני להו זריעה במים זוחלין, אך לענין המקואות המוכשרין ע"י זריעה לא חשש מרן זללה"ה להנהיג חומרא זו, וצריך ביאור למה.

**עוד** אנו צריכין לברר אי מה שהנהיג מרן החזו"א לעשות המשכה למי העיר לפני הזריעה, אם הוא מעיקר הדין, או חומרא בעלמא, ונפק"מ כמה צריך לדקדק בהמשכה שתהיה כדת וכדין בכל הפרטים, וצריך לידע איך מתכשרין המים שאובין בזריעה.

**ונבאר** תחלה מה שיש לדון בזה בשיטות הראשונים ז"ל, ואח"כ נבאר דעת מרן זללה"ה הלכה למעשה.

**שיטת רוב הראשונים דזריעה מטהרת שאובין**

**ד** הסכמת הראשונים דמקוה שלם מה"ת אין מים שאובין פוסלין אותו אפי' רבו השאובין על מי הגשמים, ובטעמא דמילתא דעת הרא"ש בסוף סי' א' והרשב"א בשער המים שער ז' דמהני מדין זריעה, דכמו דמהני זריעה במקוה לטהר מים טמאים, כך מהני להסיר מהן פסול שאובין, דזריעה מהני ע"י שהמים מתחברין למי המקוה וע"י זה חוזרין לדין מי גשמים, וכן מוכח מדברי הר"ש פ"ו מ"ג, דאהא דתנן ג' מקוואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה וכו' המקוואות טהורין, כתב אפי' השאוב שהרי שני הכשרים מתערבין יחד ויש בהם ארבעים סאה מים כשרים וכשמתחבר השאוב להם שהמים צפין על גביהן מחמת הטובלים הוכשרו מימיו לטבילה, ומוכח בדבריו דמפרש מתני' דהמקואות טהורין גם אחר שעלו הטובלין ונתבטל ההשקה, דאהא דתנן בסיפא המקואות כמות שהיו כתב הר"ש כלומר שהכשרים כשרים להקוות עליהם להשלים מ'

דכל עיקר דין זריעה לטהר שאובין נלמד מהא דמהני השקה לטהר מים טמאים, ולענין לטהר מים טמאים מהני השקה בלבד לעשות המים זרועים למי המקוה, א"כ מאין הרגלים לחלק ולומר דזריעה לטהר שאובין מהני רק במערב המים ממש ולא בהשקה גרידא, ואם יש הוכחה מסוגיא דמכות דהשקה לא מהני לטהר שאובין, יש לנו לנקוט דגם בזריעה ממש לא נטהרו השאובין כמו שנראה דעת הראב"ד, ובאמת בדברי רי"ו המובא בש"ך ס"ק מ"א מבואר דגם במערב השאובין בתוך המעין ממש איכא מ"ד דאם הלכו למקום אחר פסולין, ובאופן זה איכא זריעה ממש ואפ"ה סברי דלא מהני, א"כ למאי דנקטינן כדעת רוב הראשונים דמהני זריעה גמורה להפוך השאובין למים כשרים, אין מקום לחלק בין זריעה להשקה, ומש"כ שם דאפי' אי נימא דמים שאובין דינם כמ"ט דמהני להו השקה, מ"מ בעינן דומיא דמים טמאין שהמים נטבלו כולם בתוך המקוה, הדברים צ"ע, דאיזה יתרון יש במה שמשקיע הכלי המלא במים טמאים בתוך המקוה, והחיבור למקוה אינו אלא בדרך השקה בלבד, וזה יש בכל השקה, וכבר הדבר מבואר בחת"ס סי' רי"ב דגם בזריעה גמורה אין יוצאין ידי חומרת הש"ך שחשש לדעת המחמירין ברי"ו, וכתב דלית מאן דחש לה.

#### שיטת רשב"ם והרי"ד

(ה) לשון רשב"ם בבא בתרא ס"ו א' (ד"ה מכלל), דמדאורייתא הוא דבעינן מקוה ממים מכונסים וכו' ואפי' נפלו בתר הכי שאובין בטלו ברובא א"נ קמא קמא בטיל וכו', ונראה דאינו מסופק בדין זה, אלא הכי קאמר היכא דבטיל ברובא א"נ קמא קמא בטיל בזה שפיר דמי מדאו' (וא"צ להגהת הרש"ש, וגם כמה ראשונים כתבו בשם רשב"ם כמו שהוא לפנינו), ומשמע מזה דכל שנפלו רוב מים שאובין לתוך

מחוברין למי המקוה והוה להו כשתילי תרומה שנטמאו ושתלן בקרקע, כמבואר בפסחים ל"ד ב' וברש"י נדה י"ז א' וחולין כ"ו ב').

**אמנם** בספר גדולי טהרה תשובה י' דקדק מדברי הר"ש פ"ח סוף משנה א' דאחר שנפסק ההשקה השאוב חוזר לפסולו, דאהא דאיתא בתוספתא מרחץ שבלניה עכו"ם וישאל נכנס לשחרית ומשיקה אע"פ שזה נכנס וזה יוצא טהורה, פי' הר"ש דלא חיישינן שמא הפסיק ההשקה דאימת ישראל עליו וטהורה, אלמא דאחר שהופסק ההשקה חוזר לפסולו, וצ"ע שלא השגיח בדברי הר"ש הנ"ל בפ"ו דמוכח איפכא, ומדברי הר"ש בפ"ח אין ראיה, דאולי מיירי שמחליפין מי המרחץ כמה פעמים ביום, גם מש"כ שם דדעת הרשב"א הוא כדעת הראב"ד, לא היה לפניו ספר שער המים ובשער ז' חלק הרשב"א להדיא על הראב"ד והסכים לר"ש, ומה שהביא הרשב"א במה"ב ובתשובה דברי הראב"ד אינו אלא לחומרא בעלמא, ועוד צ"ע מש"כ שם דמשנת שלש מקואות יש לפרש כדברי הריב"ש (סי' רצ"ה) דהמקואות כשרים ר"ל שלא נעשו המים שאובין, הלא הריב"ש כתב שם בזה"ל: והמקואות כשרים ר"ל שהמים שבהם כשרים שאף מי המקוה השאוב הוכשרו וכל שיוסיפו בו מים כשרים כשעור כשר טובלין בו וכן האחרים, או שכשרים לטבול בהן יחד ג' אנשים כמשפט הראשון עכ"ל, הנה דבריו ברור מללו כדברי הרא"ש דהמקוה השאוב הוכשר ואחר שעלו הטובלים וירדו המים יכול להשלים על המקוה השאוב מים כשרים לתשלום ארבעים סאה וכשר לטבול בו, ואין לומר דכונתו דמשלים על השאוב מ' סאה, דאי השאוב לא הוכשר הרי הוא פוסל בג' לוגין.

**ועיקר** הדבר שרצה לחלק בין זריעה שמערב השאובין בתוך מי הגשמים, להשקה שאין המים מתערבין, אין לו יסוד ושורש כלל,

דאיכא המשכה מן העליון לתחתון התחתון כשר לכתחלה, דמדאו' מהני המשכה אפי' בכולו, דהא התירו לכתחלה ע"י רבייה והמשכה, אע"ג דרבייה לבד לא מהני מדאו' כלל, ועל כרחק מדאו' המשכה לבד מהני ומדרבנן הוא דלא מהני, ומ"מ בדאיכא רבייה התירו לכתחלה, א"כ יותר יש להתיר ע"י המשכה היכא דאיכא ביטול דקמא קמא בטיל דזה כשר מדאו' בלא המשכה.

**וע"ד** זה יתכן לומר עוד דלעולם שניהם כשרים, אלא דרשב"ם מפרש שנותן השאובין בעליון באופן כזה שרוב המים היוצאין הם שאובין, ששופכן סמוך למקום יציאתן באופן שרוב המים היוצאים הם שאובין, ומדאו' מתכשר ע"י קמא קמא בטיל, והתחתון כשר כיון דאיכא נמי המשכה, והעליון כשר כיון דאיכא רוב מי גשמים.

**ואולי** דרשב"ם מפרש דהא דתנן היה בעליון ארבעים סאה לאו דוקא, ומיירי שהיה שם יותר מארבעים סאה, באופן שבכל מקוה ישאר רוב מי גשמים, ולכאו' כן פי' גם הרי"ד בתשובה סי' ס"ב, דאיהו סובר שם דמים שאובין חמיר טפי ממי פירות, ובשאובין אפי' היו ארבעים סאה ונתן סאה ונטל סאה פסול מדרבנן שמא יבא להשלים במים שאובין, והשואל הקשה לו ממתני' דממלא בכתף ונתן לתוכו עד שיחזור מראיו למראה המים, וממתני' דתחתון ועליון דממלא בכתף ונתן לעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה, והרי"ד השיב לו על משנה קמייתא וע"ז לא השיב כלום, ואפשר דדעתו לומר דארבעים סאה לאו דוקא.

**עוד** יש להקשות לשיטת רשב"ם מאי טעמא מהני רבייה והמשכה לטהר מיעוט מים שאובין, כמבואר בתמורה י"ב ב', והא רבייה לא מהני מידי מדאורייתא, ועל כרחק סגי בהמשכה לחוד לטהר מים שאובין, וכיון דבהמשכה לבד

מ' סאה מי גשמים בבת אחת פסול מדאו', ורק בלא נפל בבת אחת אמרי' קמא קמא בטיל, [וכן נזכר בלשון תוס' זבחים כ"ב א' ד"ה נתן].

**עוד** משמע מדבריו, דאם היה המקוה חסר אין מים שאובין משלימין אותו מדאורייתא, וההיא דצנור מיירי במקוה שהיה מתוקן כהוגן ורק אח"כ קבע שם צינור ונפלו לתוכו מים שאובין, ואפ"ה פסול מדרבנן, והיינו כשנתרבו המים השאובין יותר ממי הגשמים, דמדאו' אמרי' קמא קמא בטיל, ואפי' נפלו לתוכו אלף סאה שאובין אינו נפסל, אבל מדרבנן מיהא פסול, וכן מצינו שיטת התוס' רי"ד שבת ט"ז א' ובתשובותיו, דאפי' מקוה חסר קורטוב אחד והשלימו במים שאובין פסול מה"ת, [אבל אם השלים עליו אח"כ מ' סאה במי גשמים בלבד ודאי כשר, ורק בנפלו שלשת לוגין הרי הוא פסול מדרבנן].

**וצ"ע** איך יפרנס רשב"ם מתני' דפ"ו משנה ח' שהביאו תוס', דממלא בכתף ונתן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, ואולי רשב"ם יפרש שהיה בעליון ארבעים סאה ונתן עוד ארבעים סאה בצמצום באופן דהוי פלגא ופלגא, ובה שפיר מכשרינן אע"ג דליכא שיעור מקוה מן הכשרים, אלא דגם באופן זה מוכרח להיות דרוב המים שבעליון הן שאובין, דמתחלה נתחסר מן העליון יותר מי גשמים ממים שאובין, ואולי בזה לא הקפידו כיון שאינו ניכר כ"כ ובין שניהם איכא מחצה מי גשמים ומחצה מים שאובין, ואולי דהרשב"ם מפרש בדוחק דאינו בא להכשיר רק התחתון אבל העליון נפסל, וזה כפי חשבון הנ"ל דכאשר ממלא בכתף לעליון ונופל לתחתון רוב המים היוצאין מן העליון הם מי גשמים, ועוד י"ל דהתחתון כשר אפי' אם יש שם רוב שאובין ע"י המשכה, דמדאו' אמרי' קמא קמא בטיל וגם העליון כשר, ומדרבנן החמירו שלא לסמוך על קמא קמא בטיל, ומ"מ כיון

הרא"ש, דזריעה מהני ע"י שנעשו מחוברין למי המקוה והוה להו כשתילי תרומה שנטמאו ושתלן בקרקע, כמבואר בפסחים ל"ד ב' וברש"י נדה י"ז א'.

**אלא** דרשב"ם לא פי' כן, שכתב ואפי' נפלו בתר הכי שאובין בטלו ברובא א"נ קמא קמא בטיל, מבואר דהוא מדין ביטול ולא מדין זריעה, ובאמת הרי"ד בתשובה סי' א' חלק עליו דלאו מטעם ביטול הוא, וצ"ל דדעת רשב"ם דלא שייך ביטול ברוב רק היכא דאיכא ארבעים סאה מים כשרים, אבל כל דליכא מ' סאה כשרים דליכא עלייהו שם מקוה אינם חשובים לבטל המים שאובין, ולא נהירא.

**ואפשר** לדחוק קצת לשון רשב"ם דלעולם הא דמים שאובין שנפלו במקוה כשרה מתכשרו הוא מדין זריעה ולא מדין ביטול ברוב, ומה שכתב רשב"ם דבטלו ברובא, כונתו דכל שהשאובין בטלים ברוב הרי הם נזרעים במקוה ומתכשרים מדין זריעה, לאפוקי אם נפלו בבת אחת רוב מים שאובין, אז אדרבא המים שאובין מבטלין מיד מי המקוה הכשרה ואין כאן מקוה כשרה כלל, ובזה ניחא הא דכתב רשב"ם דבנפלו בזה אחר זה אפי' היו השאובים רוב נגד המי גשמים קמא קמא בטיל, והנה בעלמא דעת רוב הראשונים דלא אמרי' קמא קמא בטיל להתיר ברוב איסור, אלא דהכא לאו מדין ביטול ברוב הוא, אלא דקמא קמא מתבטל במי המקוה הכשרה ונזרע שם, וממילא לא שייך חוזר וניעור, ואפשר לומר עוד דגם מחצה שאובין שנפלו בבת אחת לתוך מחצה כשרים לא מהני אע"ג דאיכא ארבעים סאה כשרים, דדין זריעה אינו אלא באופן שהמים השאובין מתבטלין בתוך המקוה הכשרה וע"י זה נעשים זרעים, ובזה יהיה ניחא בפשיטות הא דכתב רשב"ם דבטלו ברובא, ולא שיש כאן דין ביטול איסור בהיתר להכשיר המים

פסול מדרבנן, מה מהני רבייה, וצריך לומר דרבנן לא רצו להתיר בהמשכה לבד, רק הצריכו רבייה להיכר בעלמא, אבל מעיקר הדין לא מהני הרבייה מידי.

ויל"ע מאי טעמא סבירא להו לרשב"ם והרי"ד דמקוה חסר אי אפשר להשלימו במים שאובין, ואמאי לא אמרי' דהשאובין בטלי ברוב, ככל איסורין שבתורה דהמיעוט בטל ברוב, ובשלמא לר' יהודה דסבר מין במינו לא בטיל, י"ל דלא שייך הכא ביטול ברוב, אבל לרבנן דמין במינו בטיל למה לא אמרי' דהמיעוט בטל ברוב, וי"ל דסבירא להו דלא שייך ביטול ברוב להכשיר מים שאובין, וזה לפי יסוד העונג יו"ט (סי' ד') והחזו"א (יו"ד סי' ר"ב) ועוד אחרונים דביטול ברוב אינו נותן דינים, כלומר דביטול ברוב מהני שנוכל להתעלם מן האיסור המועט, אבל לא מהני לתת דין הרוב על המיעוט בחיוב שנוכל להשתמש במיעוט הבטל ברוב להכשר, והמשל בזה כמו שכתב החת"ס (או"ח סי' קפ"ג) לענין אתרוג מורכב דלא שייך לומר דהמיעוט שאינו אתרוג שבו יתבטל ברוב אתרוג שבו, דביטול לא מהני לתת לפרי שאינו אתרוג מעלת אתרוג כשר, ומהאי טעמא ר"ל העונג יו"ט דחוטין שנטו שלא לשמה שנתערבו ברוב חוטין שנטו לשמה אסור להטילן בבגד ד' כנפות, והכא נמי לא שייך שיתבטלו המים שאובין במי גשמים לענין שיקבלו מעלת מי גשמים לטבול בהם, ושורר שכבר כתב כן הרי"ד בתשובה (סי' ס"ב).

**ולפי"ז** הא דבדאיכא במקוה ארבעים סאה ונפלו לשם מים שאובין המקוה כשרה, אע"פ שנתרבו השאובין יותר ממי הגשמים, אינו מדין ביטול ברוב דקמא קמא בטיל, אלא מדין זריעה, דאחר שיש כאן מקוה כשרה, כל מים שאובין שנופלין בו נזרעים במקוה הכשרה, וכמו דמהני הזריעה לטהרן מטומאתן כך מהני להכשירם שיהיו כשרים לטבילה כמו שכתב

דהטיט עומד לעצמו ואינו מעורב עם המים כלל, אלא דאמרי' דהטיט הוא ג"כ מצורת המקוה ומהני להשלים שיעורו, אע"פ שהוא עצמו אינו כשר לטבול בו, וכשרות המקוה נקבע לפי מי הגשמים המרובים.

**והשתא** יש לתמוה על רשב"ם והרי"ד למה מים שאובין אין מצטרפין להשלים שיעור המקוה מדאו', ונהי דלא שייך ביטול ברוב לתת על השאובין המועטין מעלת מי גשמים, מ"מ מאי גרע מטיט הנרוק דמצטרף להשלים שיעור המקוה, וצריך לומר דמים שאובין גרע טפי מטיט, דטיט הנרוק אינו מים, אלא שהוא מצורת המקוה וראוי להצטרף עם המים להשלמת השיעור, דוגמת אויר המצטרף להשלים שיעור הסכך כיון דגם הוא מצורת הסכך, אבל אין הטבילה עולה רק במים, והטבילה מתקיימת בכ"א סאה מי גשמים שיש כאן, אבל מים שאובין גרע טפי, דכיון דהם מים פסולין נמצא שטובל במים הפסולין למקוה, ובעינין כולו בכשרות, וכעין מה דמצינו שיטת תוס' סוכה י"ט א' (ד"ה לא) דסכך פסול חמיר טפי מאויר ואין ישנים תחתיו, משא"כ אויר ישנים תחתיו, דאויר הוא העדר סכך ומהני להצטרף עם הסכך, משא"כ סכך פסול הוא סכך שיש בו פסול, והכא אמרי' עוד דמים שאובין אין מצטרפין כלל להשלמת שיעור המקוה, כיון דלעולם רואין אותו שטובל במים הפסולין.

**ולפי"ז** אפשר לומר דהראשונים ז"ל פליגי מהו מהות פסול מים שאובין, אם הוא חסרון הכשר, והוא כמו אויר המעורב בנקבי הסכך הכשר, או שהוא פסול חיובי, והסוכרים דמיעוט מים שאובין משלימין המקוה מדאו', סברי דפסול מים שאובין אינו פסול חיובי רק העדר הכשר, ולזה מהני להשלים שיעור המקוה גם אי לא שייך הכא דיני ביטול איסור בהיתר, ולר' יהודה מין במינו לא בטיל כלל, מ"מ מיעוט

השאובין ולהפכם למי גשמים, אלא הביטול הוא לענין זה שיהיו זרועים במי המקוה הכשרה.

**ולדעת** שאר ראשונים דסברי דמיעוט מים שאובין משלימין שיעור המקוה מה"ת, משמע מלשון הר"ש דהוא מדין ביטול ברוב, שכתב דלא טהרו חכמים ספק מים שאובין למקוה אלא דוקא היכא דאיכא רוב מקוה כשר דמשם ואילך שאיבה דרבנן דמדאורייתא ברובא בטל, אבל קשה דהא ניחא לרבנן דסברי מין במינו בטל, אבל לר' יהודה מין במינו לא בטיל, ואטו לר' יהודה ליתא להך דינא דסגי ברוב מי גשמים, וי"ל דהך ביטול ברוב אינו כמו ביטול איסור בהיתר, ואפשר דלכו"ע לא שייך הכא ביטול ברוב דוגמת ביטול איסור בהיתר אי ביטול אינו נותן דינים כמו שנתבאר, אלא הביטול בזה הוא כמו ביטול סכך פסול בסכך כשר, דקיי"ל דסכך פסול ישנים תחתיו ונטפל לסכך הכשר ועדיף מאויר בעלמא, ודעת הרבה ראשונים דבחבטן הסכך הפסול עצמו מצטרף לשיעור צלחה מרובה מחמתה, והנה בסכך פסול וכשר לא שייך ביטול כמו ביטול איסור בהיתר, דהסכך פסול ניכר לעצמו ואפשר להפרידו, אלא הוא ביטול מסוג אחר, דאזלינן בתר רוב הסכך הכשר לקבוע שהצל הוא מן הכשר ולא מן הפסול, והפסול נטפל אליו ומצטרף ג"כ להיות מכלל הסכך המכשיר את הסוכה ואינו כמו אויר בעלמא, והכא נמי המים השאובין מצטרפין להשלים שיעור נפח המים הנצרכים למקוה, והרוב נותן שם מי גשמים על כלל המקוה, אבל אין אנו צריכין לומר דהמים השאובין נהפכין להיות מי גשמים.

**וכבר** מצינו דין זה ממש במקוה לענין טיט הנרוק סוף פ"ב דמשלים שיעור המקוה, אע"ג דהוא עצמו אינו כשר למקוה, וגם שם לא שייך ביטול ברוב כמו ביטול איסור בהיתר,



המים שער ז' ובתשובה סי' תתי"ח ובמה"כ ריש שער הטבילה, אבל במהדו"ב חזר בו הראב"ד דאין מקוה שלם נפסל ברוב שאובין, כמו שהעיד הרז"ה בהשגות החדשות, ועי' עוד לקמן בסמוך.

**ודין** נתן סאה ונטל סאה מפרש הראב"ד במים שאובין, אבל מבואר בדבריו שלא הלך בדרכו של הרמב"ן בב"ב דפסולו משום מראית העין, דמבואר בדבריו דמקוה שהיה בו ארבעים כשרים ונתן בו ארבעים שאובין או יותר, אם נחסר ועמד על ארבעים סאה פסול, דהשתא ליכא רוב שיעור מקוה כשרים, והנה אם האיסור בנתן סאה ונטל סאה אינו אלא משום מראית העין דנראה כמחליף הכשרים בשאובין, זה לא שייך בגונא הנ"ל שכל המקוה נחסר ועמד על ארבעים סאה, ועל ההיא דיבמות דנסו"ס פסול כתב הראב"ד דהתם משום דנתן ונטל הוא אבל נתן ולא נטל לעולם אינו נפסל, ולא כתב הטעם משום מראית העין ומשמע דבכל ענין שנטל פסול.

**עוד** נראה מדברי הראב"ד דלית ליה כלל זריעה, דגם כשכתב להכשיר מקוה שלם שרבו עליו שאובין, כתב דטעמא דמילתא משום דכתיב מעין ומקוה מים יהיה טהור אלמא דומיא דמעין הוא ומעין אפי' בריבויא לא מיפסיל, ולא כתב שהשאובין עצמן נהפכים למים כשרים, ומיהו יתכן לומר דגם טעמא דמעין לא נפסל ברבויא הוא משום שהמים נזרעין במעין, ואע"ג דהתם אין השאובין הופכין להיות מעין וצריך אשבורן כמבואר בראב"ד לעיל מינה, י"ל דאין בכח זריעה להפוך השאובין למעין, רק מהני הזריעה לעשותן מים מחוברין ולהסיר מהם פסול שאובין, ובמעין מהני הזריעה שיטהרו בכל שהו כמו מעין, אבל אין מקבלין דין מעין לטהר בזחילה, ובמקוה מהני הזריעה לעשותן מים מחוברין ולהסיר מהם פסול שאובין, אבל בתשב"ץ (ח"א סי' י"ז וח"ג סי' י"ב) משמע דהראב"ד לית ליה זריעה, ונראה שלמד כן

מים שאובין משלימין שיעור המקוה כמו טיט הנרוק, והסוברים דמים שאובין אין משלימין שיעור המקוה כלל מדאו', סברי דפסול מים שאובין הוא פסול חיובי, וגרע טפי מטיט הנרוק, וכמו שהיה יכול להיות הדין דסכך פסול אינו מצטרף כלל להשלים שיעור הכשר סוכה וגרע מאילו היה אויר בעלמא, אבל זה אינו, דאי טעמיה דהרי"ד דמים שאובין הוא פסול חיובי, א"כ יועיל ביטול ברוב לבטל מהן הפסול, ויצטרף להשלים המקוה כמו טיט הנרוק, דהסברא דלא מהני ביטול ברוב הוא משום דביטול אינו נתן דינים, אבל השתא דאמרי' דגם טיט הנרוק מצטרף, אין צורך בביטול לתת למים שאובין מעלת מי גשמים, רק לבטל מהן פסול שאובין, וממילא מצטרפין להשלים שיעור המקוה כמו טיט הנרוק, וכן מסתבר דפסול מים שאובין אינו פסול חיובי רק חסרון מעלה, דמי גשמים ענינם מים מחוברין שלא נתלשו מן הקרקע ולהם יש כח טהרה, משא"כ מים שאובין שנתלשו מן הקרקע נעדר מהם כח הטהרה.

**וצריך** לומר דהטעם דמים שאובין גריעי טפי מטיט הנרוק, הוא מצד דהרחיצה לעולם הוא במים, וכל שמים שאובין משלימים שיעור המקוה על כרחך אמרי' דרוחץ בשרו במים השאובין שאינם כשרים לטבילה, וביטול לא מהני לתת למים השאובין מעלת מי גשמים, משא"כ בטיט הנרוק אמרי' דרוחץ במים ולא בטיט, נזיתכן דטיט הנרוק יש לו דין מים כשרים ממש לענין השלמת שיעור המקוה ועדיף ממים שאובין, ומשו"ה מצטרף למקוה אפי' בהשקה].

#### שיטת הראב"ד

(ז) הראב"ד בבעלי הנפש במהדו"ק שהביא הרז"ה כתב דכל שרבו השאובין פוסלין אפי' מקוה שלם, וכן כתב בשמו הרשב"א בשער

וטבל הושקו המים למקוה והוכשרו, ושמע מינה דדעת הראב"ד דהשקה מהני רק בזמן החיבור ולא אחר שהופסק ההשקה כמו שכתב רי"ו דאיכא מאן דסבר הכי, וכ"כ בחזו"א תנינא סי' ג' סק"ז.

**אמנם** בחזו"א ליקוטים סי' ג' סק"ג ביאר גם דעת הראב"ד משום מראית העין, אלא שסובר דגם בנתחסר המקוה דמי לנתן סאה ונטל סאה דפסול, ור"ל דגרע אפי' ממלא בכתף בעליון ויורד לתחתון, דדוקא בנחו השאובין במקוה החמירו לראות כאילו נוטל אח"כ הכשרים, משא"כ בעליון ותחתון שלא נחו השאובין כלל נראה כאילו השאובין יוצאין וכשר, ובסק"ו ר"ל דהראב"ד מודה דבהופסק ההשקה כשר, אבל צ"ע אם כן למה בעליון ותחתון אין פוסלין התחתון אחר שנראה שכל השאובין בתחתון, א"ו הסברא הוא דנותן ונוטל נראה כמחליף המים משא"כ בעליון ותחתון אינו נראה כ"כ כמחליף המים, ובבלע הבור מקצת המים ג"כ אינו נראה כלל כמחליף הכשרים בפסולים, ובליקוטים סי' י' במכתב א' כתב החזו"א דפסול מראית העין הוא בנותן שאובין למלא החסר משא"כ בנותן כדי לשפוך למקוה השני, ואפשר דזה גם כונתו בסי' ג', ור"ל דבעליון ותחתון אינו נותן שאובין תחת המים שנחסרו, אלא ממלא המקוה כדי שיתחלקו מימיו ויהיו ב' מקואות, ומה שכתב דנראה כאילו השאובין יוצאין וכשר כונתו כאילו יוצאין גם השאובין, והיינו דאינו נותן השאובין תחת מים אחרים שנחסרים או שנוטלן, אלא בשביל שיצאו המים לחוץ ויהיה עוד מקוה.

**ועוד** ר"ל החזו"א דגם לפי מה שמבואר בראב"ד בנ"א דגם בעליון ותחתון בעינן מחצה כשרים הפסול בזה ברוב שאובין הוא משום מראית העין, אלא דבזה לא חיישינן להראב"ד, ומש"כ התשב"ץ דדעת הר"ש

ממה שכתב הראב"ד דמקוה דומיא דמעין הוא ומעין אפילו בריבויא לא מיפסיל, ולא כתב דהשאובין עצמן הוכשרו, משמע דהפסולים במקומן עומדים אלא שהמעין והמקוה אינם נפסלים בריבויא דשאובין, ועוד דהראב"ד במקצת נוסחאות כתב לחלק בין מעין למקוה דבמקוה מיא קא חסרי ואזלי משא"כ במעין, ואי מטעם זריעה מכשרינן מה בכך דבמקוה מיא קא חסרי ואזלי.

**ועוד** ראיה דהראב"ד לית ליה זריעה, מהא דכתב במהדו"ב להוכיח מסוגיא דיבמות דכולו שאוב דרבנן לפירושו דנתן סאה ונטל סאה מיירי במים שאובין, ומבואר בגמ' דגם ברוב אינו פסול רק מדרבנן, ועל כרחך לית ליה זריעה כלל, דאי מה"ת השאובין מתכשרין בזריעה אין כאן שאובין כלל מדאו', ומוכח מזה דפסול נסונו"ס אינו מטעם מראית העין גרידא, נאך מש"כ בספר גידו"ט (נחל ס"ק כ"ו) דלראב"ד ברבו השאובין פסול מה"ת, הוא דבר שלא יתכן, דלהדיא מבואר ביבמות דאינו פסול רק מדרבנן, ומזה למד הראב"ד דכולו שאוב דרבנן, וכן מוכח ממתני' דנותן בעליון ויורד לתחתון, ואמנם הגידו"ט רצה לפרש דמיירי שבעליון יש יותר מארבעים סאה, אבל הראב"ד עצמו לא כתב כן ופי' במהדו"ב דכשר מדין מחצה על מחצה, ומוכח דאין כאן פסול דאו', ושו"ר בשו"ת דברי חיים (חו"מ ח"א סי' ל"ז) שכתב דמשמע בראב"ד שהוא פסול דאו', אלא דבגמ' ביבמות נראה להדיא שהוא דרבנן, ומסיק דמ"מ הוא פסול ממש ולא משום מראית העין].

**ועוד** ראיה דהראב"ד לית ליה זריעה, ממה שכתב לדחות הראיות דבאין מיד האדם פסול דהכל מיירי במים שאובין, ולפי"ז הא דאיתא בתוספתא היו בראשו שלשה לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו ארבעים סאה כשר סחטו לתוכו פסול מיירי במים שאובין, וקשה דכשירד

שאוּבִין אֵין כּל שאוּבִין שְׁבִעוּלָם פּוֹסְלִין אוֹתוֹ.

**וְשִׁמָּא** יֵשׁ קִצַּת חֲסֵרוֹן בְּדַבְרֵי הָרֶאב"ד לְמַעֲלָה, וְדַעְתּוֹ לְפִסּוּל בְּכָל גּוֹנָא אִפִּי לֹא נִחְסְרוּ הַמֵּיִם גְּזִירָה שְׁמָא יִחְסְרוּ הַמֵּיִם וְלֹא יִשְׁאֲרוּ אַרְבַּעִים סָאָה מִן הַכְּשָׁרִים וְלֹא אֲדַעְתִּיהּ, וְהָא דְלֹא גִזְרִינָן בְּמִקְוֵה מְצוּמְצָם שְׁמָא יִחְסְרוּ הַמֵּיִם, דְּהִתָּם אִם יִחְסְרוּ הַמֵּיִם יִרְאֶה שְׁאֵין בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה וְהוּא פְּסוּל, אֲבָל בְּמִקְוֵה שְׂרִבּוֹ עֲלִיו שְׁאֻבִין אִפִּי אִם יִשְׁאֲר בְּמִקְוֵה שְׁמוּנִים סָאָה הוּא נִפְסָל וְכֵן בְּמַחְצָה עַל מַחְצָה הֵיכָא דְלֹא נִשְׁאֲרוּ מ' סָאָה כְּשָׁרִים, וְאִפְשָׁר דְּזֵה כּוֹנֵת הָרֶשֶׁב"א בְּשַׁעַר הַמֵּיִם שַׁעַר ז', שְׁכַתְּבָ בְּשֵׁם הָרֶאב"ד דְּמִקְוֵה שְׁלָם שְׁנַתָּן וְלֹא נָטַל לְעוֹלָם אֵינּוּ נִפְסָל בְּרוּבָא דְּכַמְעִין מְשׁוּיָנָן לִיָּה אֲלֵא שְׁחֹזֵר הָרַב ז"ל וְחֲשַׁשׁ שִׁישׁ לְחַלֵּק בֵּין מִקְוֵה לְמַעֲיָן לְפִי שֶׁהַמַּעֲיָן לְעוֹלָם אֵינּוּ מִתְּחַסֵּר דְּנוּבַע וְהוֹלֵךְ הוּא מִשְׁא"כ בְּמִקְוֵה שֶׁהוֹלֵךְ וּמִתְּחַסֵּר וְהִרִי הוּא כְּהֵיאָ דְּנִסְוֹנ"ס דְּבַעֲיָנָן דְּנִשְׁתִּיר רֹבּוֹ, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּבָרֵינוּ דְּר"ל דְּכִיּוֹן שֶׁהוֹלֵךְ וּמִתְּחַסֵּר בְּרוּבָא שְׁאֻבִין גִּזְרִינָן שְׁמָא יִתְּחַסֵּר וְלֹא יִשְׁאֲר בּוֹ שִׁיעוּר מִקְוֵה מִן הַכְּשָׁרִים, דְּאִל"כ אֵין כָּאֵן חֲזוּרָה מִמָּה שְׁכַתְּבָ תְּחִלָּה, וְגַם בְּמַה"ב רִישׁ שַׁעַר הַטְּבִילָה וּבְתַשׁוּ"סִי תַתִּי"ח כְּתַב הָרֶשֶׁב"א דְּדַעַת הָרֶאב"ד לְפִסּוּל בְּרוּבָא שְׁאֻבִין, וְהֵינּוּ מְטַעַם גְּזִירָה שְׁמָא יִחְסְרוּ הַמֵּיִם הַכְּשָׁרִים מֵאַרְבַּעִים סָאָה וְאֵז בַּעֲיָנָן רֹב כְּשָׁרִים, וְצ"ע.

**וְבִרְאב"ד** הַנִּדְמָ"ח מְבֹאֵר בְּאוּפְן אַחֵר, דְּלֹא מִיפְסִיל רַק הֵיכָא דְלֹא נִשְׁתִּיר בְּמִקְוֵה רֹב שִׁיעוּר מִקְוֵה כְּשָׁרִים, שְׁכַתְּבָ בּוּזָה"ל: וְהֵכָא אִם נִפְלוּ אַרְבַּעִים סָאָה מֵיִם שְׁאֻבִים לְמִקְוֵה שְׁלָם וְחֲסְרוּ מֵיָא וְקָמוּ עַל אַרְבַּעִים סָאָה אֲשַׁתְּכַח דְּלִיכָא בְּמִקְוֵה אֲלֵא מַחְצָה דְּכְשָׁרִים וְכָל שִׁכָּן אִם נִפְלוּ לְתוֹכּוֹ מ"א סָאָה שְׁאֻבִים וְחֲסְרוּ וְקָמוּ עַל אַרְבַּעִים סָאָה דְּפִסּוּל, דְּהָא לִיכָא בְּמִקְוֵה אִפִּילוּ מַחְצָה דְּכְשָׁרִים עַכ"ל, מְבֹאֵר דְּלֹא נִפְסָל רַק בְּאוּפְן שַׁעֲמַד עַל אַרְבַּעִים סָאָה דְּלִיכָא רֹב שִׁיעוּר מִקְוֵה מִן הַכְּשָׁרִים, אֲבָל אִם חֲסַר מַעַט

וְהָרֶשֶׁב"א דְּמִקְוֵה כְּשֶׁר שְׁנַפְלוּ בּוֹ מֵיִם שְׁאֻבִין אֵינּוּ נִפְסָל לְעוֹלָם שֶׁהִרִי הַמֵּיִם הַשְׁאֻבִין הֵם גִּזְרִינָן בְּתוֹכּוֹ וְנִחְשָׁב כְּאִלוֹ הֵיוּ כּוֹלוּ מִי גְשָׁמִים, יִתְּכֵן לּוֹמַר דְּאֵין כּוֹנֵתוֹ דְּהָרֶאב"ד לֹא סָבַר הֵכִי, אֲלֵא דְלַדַּעַת הָרֶאב"ד פְּסוּל מִיָּהָא מְדַרְבְּנָן, עַל כְּרַחֵךְ סוֹבֵר דְּפִסּוּל נִסְוֹנ"ס הוּא מְדִינָא וְלֹא מְשׁוּם מְרֵאִיתָ הָעֵינָן, אֲבָל כְּבַר נִתְּבָאֵר לְעִיל דְּמוּכַח מְדַבְרֵי הָרֶאב"ד דְּלִית לִיָּה זְרִיעָה כְּלָל וּפְסוּל נִסְוֹנ"ס הוּא מְעִיקֵר הָדִין וְזֵה מוּכַח דְּכּוֹלוּ שְׁאֻבִים דְּרַבְּנָן, וְצָרִיךְ לּוֹמַר דַּאֲפ"ה לֹא חֲשׂוּ הַפּוֹסְקִים לְפִסּוּל בּוּזָה כְּמוֹ שֶׁהוּכַח הַחֲזוּ"א.

**ח** וְהִנֵּה יֵשׁ חִילּוֹק בְּדַבְרֵי הָרֶאב"ד בֵּין הַמַּהְדוּרוֹת, דְּבִנְסוּחָאוֹת הָרֶאב"ד בְּדַפּוּסִים הֵישִׁינִים מְבֹאֵר דְּמִקְוֵה שְׁלָם שְׂרִבּוֹ עֲלִיו שְׁאֻבִין וְנִחְסְרוּ, בַּעֲיָנָן שִׁישְׁאֲר בְּמִקְוֵה אַרְבַּעִים סָאָה כְּשָׁרִים, אֲבָל אִם ע"י שְׁנַחְסֵר לֹא נִשְׁאֲר בּוֹ לְפִי חֲשַׁבּוֹן אַרְבַּעִים סָאָה כְּשָׁרִים פְּסוּל, שְׁכַתְּבָ בּוּזָה"ל: הַלֵּכֵךְ מִקְוֵה שִׁישׁ בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה מְכוּוֹנּוֹת וְנִפְלוּ בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה מֵיִם שְׁאֻבִים כִּי חֲסָרִי מִיָּד מִיָּד נִפְסָל דְּהָא אִימַעַט לִיָּה מִקְוֵה טְהוּרָה אֲבָל אִי אִיהוּ מ"א סָאָה וְיִפּוּל בּוֹ מ"א שְׁאֻבִין כְּשֶׁר עַד דְּחֲסָרִי ב' סָאֵין וְעוּד עַכ"ל, מְבֹאֵר דְּכִיּוֹן דְּלִיכָא רֹב מֵיִם כְּשָׁרִים בַּעֲיָנָן שִׁישְׁתִּיר בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה כְּשָׁרִים, אֲבָל אִי אִיכָא רֹבָא דְּכְשָׁרִים פְּשִׁיטָא דְּלֹא בַּעֲיָנָן שִׁישְׁתִּיר בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה כְּשָׁרִים, דְּהֵינּוּ דִין נִסְוֹנ"ס דְּכְשֶׁר עַד רֹבּוֹ.

**אֲמַנָּה** בְּסִיכּוּם הַדִּינִים בְּסוּף שַׁעַר הַמֵּיִם כְּתַב בּוּזָה"ל: וְאִם הִיָּה מִקְוֵה שְׁלָם בְּכִשְׁרוֹת אֵינּוּ נִפְסָל בְּשְׁאֻבִין אֲא"כ נִפְלוּ בּוֹ מַחְצָה עַל מַחְצָה וְכָל שִׁכָּן אִם נִפְלוּ בּוֹ רֹב שְׁאֻבִין עַכ"ל, מְבֹאֵר דְּמִקְוֵה שְׁלָם נִפְסָל בְּרוּבָא שְׁאֻבִין, וְאוּלַי יֵשׁ חֲסֵרוֹן בְּדַבְרֵינוּ וּמִיָּרִי בְּנַחְסֵר מַעַט בְּאוּפְן דְּלֹא נִשְׁאֲרוּ מ' סָאָה כְּשָׁרִים, וְשׁו"ר בְּחֲזוּ"א לִיקוּטִים סוּף סִי' ג' שְׁכַתְּבָ כֵּן, דְּמִיָּרִי בְּמִקְוֵה מְלֹא דְּכִשְׁנוֹתָן הַשְׁאֻבִין יוֹצֵאֵין הַכְּשָׁרִים, אוֹ שְׁנַבְלַעוּ אַח"כ מַעַט מֵיִם בְּקִרְקַע, אֲבָל אִם יֵשׁ מ' סָאָה

מהו טעם זה שכתב הראב"ד דמקוה דומיא דמעין לא מיפסיל בריבויא.

**וצריך** לומר דאע"ג דליכא דין זריעה, מ"מ איכא דין השקה להכשיר מקוה שאוב המושק למקוה כשר לכל הפחות בזמן שהוא מושק, וכיון דאיכא דין השקה אין רוב מים שאובין פוסלין הכשרים, דאפי' אם נאמר דהשקה מהני ע"י שרואין את הטובל במקוה השאוב כטובל במקוה הכשר, כלשון הרשב"א בשער המים שער ג' "שכל שנקוב כשפופרת הנוד הרי המים שבמקוה מחוברין למים שבכלי והרי הוא טובל במים שחוץ לכלי", מ"מ על כרחך נתחדש דמים שאובין המושקין למים כשרים יש בהם כח טהרה, דהלא רק במים מהני השקה, ומקוה של מי פירות המושק למקוה כשר אינו כלום, ונתחדש בדין השקה דמים שאובין המחוברין למי גשמים כל זמן שהן מחוברים לטהור יש להם כח טהרה אף שלא נהפכו להיות כשרים, ומים המושקין למעין יש להם כח טהרה של מעין לטהר בכ"ש אע"ג דלא קבלו דין מעין לטהר בזחילה, ומים המושקין למקוה יש להם כח טהרה של מקוה לטהר בארבעים סאה, וכיון שכן אין רוב השאובין מבטלין המי גשמים, דע"י חיבורן למי גשמים גם הם מקבלין כח טהרה, ונהי דליכא דין זריעה לעשותן מי גשמים ממש, מ"מ איכא זריעה למחצה שיהא בהם כח טהרה כל זמן שמחברים לטהור, ועל כן אין מבטלין המי גשמים כלל אלא אדרבא מצטרפין עמו.

**אבל** כל זה ניחא לפי המבואר בדפו"י של הראב"ד דבעינן שישתיירו במקוה ארבעים סאה כשרים, אבל לפי המבואר במהדו"ב דסגי בנשאר רוב שיעור מקוה מן הכשרים, הדבר תימה מה מהני בזה רוב שיעור מקוה, ולמה אין השאובין מבטלין מיעוט המי גשמים, דהא לא נשאר שיעור מקוה שנוכל לומר

כשר אע"ג דלא נשאר שם ארבעים סאה מן הכשרים, וכן מבואר עוד בסיכום הדינים שכתב בזה"ל: ודוקא שנפלו למקוה חסר אבל למקוה שלם לא ואינו נפסל אפי' בכמה שאובין עד שיחסרו המים כדי שלא ישארו בו רוב הכשרו של מקוה מן הכשרים עכ"ל, וכן כתב התשב"ץ שם בשמו להדיא, [נומה שכתב שהראב"ד פוסל מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים ונפלו בו מ' סאה מים שאובין שאם לא חסר כלום הוא כשר ואם חסר ממנו מ' סאה פסול משום דליכא במקוה אלא מחצה כשרים ואנן רובו בעינן כדאיתא בפ' הערל, מש"כ שאם לא חסר כלום לאו דוקא הוא, וכונתו לומר דמקוה שלם אינו נפסל במחצה שאובין, ואינו נפסל א"כ חסרו מ' דהשתא ליכא רוב שיעור מקוה של כשרים], וכן כתב עוד בח"א סי' י"ז הביאו הב"י בסעיף כ"ד.

**ט** ודברי הראב"ד צריכים ביאור, דלפי הנראה מפשט דבריו דלית ליה זריעה, קשה למה מקוה שלם אינו נפסל ברוב שאובין, ולמה לא אמרי' דהשאובין מבטלין המי גשמים, ואפי' במחצה על מחצה יש לדון דפסול, דנהי דאין בשאובין כדי לבטל המי גשמים, מ"מ כיון דגם הם אין מתבטלין בכשרים, נמצא טובל במים שמחציתן פסולין ואין כאן טבילה במקוה כשר, ומיהו בתוס' יבמות פ"ב ב' (ד"ה נתן) מבואר דאע"ג דרוב מי פירות מבטלין המים ופסול לטבילה מדאו', במחצה על מחצה כשר, ולא אמרי' דמ"מ טבילתו פסולה מצד דמקצתו טובל במי פירות, ואין לומר דכשר מטעם דאמרי' קמא קמא בטיל, [ולפ"ז אם יפלו רוב שאובין בבת אחת באמת יהיה פסול], דכשנתן טעם להכשיר מקוה שלם שרבו עליו שאובין לא כתב הך טעמא דקמא קמא בטיל, וגם בנסונו"ס לא מכשרינן רק עד רובו ולא אמרי' קמא קמא בטיל, א"כ גם היכא דנשארו ארבעים סאה כשרים נפסול היכא דהשאובין רבו על הכשרים, והשתא צריך ביאור

סאה ונטל סאה, וכתב דשמע מינה דכי הדדי נפקי ושמע מינה דלא קפדינן בכה"ג אלא דלא נשקול רובו דמקוה כתרוצא קמא דתריץ ביבמות פרק הערל ומש"ה תרווייהו מתכשרי, ונוסחא זו העתיק גם הב"י בסעיף ט"ו, אבל קשה למה אינו פסול מה"ת אי לית ליה לראב"ד זריעה, לפי מה שכתבו הרמב"ן והרשב"א בב"ב ס"ו ב' בשם הראב"ד דשאובין בידי אדם פסול מה"ת, וכן נראה מסקנת הראב"ד בנוסחת בעלי הנפש שהעתיק הב"י שם, וגם אי במהדו"ב נקט דשאוב בידי אדם נמי דרבנן, מ"מ מבואר בדבריו דיש מקום לומר דשאוב בידי אדם פסול מדאו', ולא הקשה על סברא זו ממתני' דממלא בעליון ויורד לתחתון דבזה הדבר קרוב מאוד דבאחת מהן ליכא אפי' מחצה כשרים.

**ולא** יתורץ רק אם נאמר דמדאו' אמרי' קמא קמא בטיל, ומדרבנן החמירו שלא להכשיר ברוב פסולין אבל סגי במחצה כשרים, והקילו עוד בההיא דעליון ותחתון לחשוב שנחלקו המים שוה בשוה ואיכא מחצה כשרים בכל מקוה, (ולפי המבואר במקצת נוסחאות החמירו רבנן בדליכא רוב כשרים דבעינן שישתייר במקוה ארבעים סאה כשרים), וכבר מצינו שיטת הראב"ד ע"ז ע"ג א' דגם באיסורין אמרי' קמא קמא בטיל, והובא בראשונים שם, והא דבדין מקוה שלם שרבו עליו שאובין כתב הראב"ד הטעם דאינו נפסל ברוב שאובין משום דכתיב מעין ומקוה אלמא דומיא דמעין הוא ומעין אפי' בריבויא לא מיפסיל, ולא כתב מטעם קמא קמא בטיל, י"ל דאמנם מדאו' אמרי' קמא קמא בטיל, אבל מדרבנן אמרי' חוזר וניעור, וכל זה היה פשוט לראב"ד ולא הוצרך לפרשו, ועל כן היה צריך לטעם חדש דמקוה דומיא דמעין לא נפסל בריבויא, ואפי' באו השאובין בבת אחת דליכא טעמא דקמא קמא בטיל, והטעם הוא מצד שהשאובין מושקין למקוה הכשר ומקבלין כח טהרה כנ"ל.

דהפסולין מושקין לכשר, ולא יתורץ רק אם נאמר דאמרי' קמא קמא בטיל, ובדין נסונו"ס חזינן דלא אמרי' קמא קמא בטיל להכשיר היכא דלא נשאר רוב שיעור מקוה כשר, א"כ מה יתן ומה יוסיף שנשאר רוב שיעור כשר.

**ואם** נאמר דהא דמים שאובין משלימין שיעור המקוה אינו דין ביטול ברוב כמו ביטול איסור בהיתר, אלא ענינו כעין צירוף סכך פסול וכשר, דהיינו דהיכא שהמי גשמים רוב הם נותנים שם מים כשרים על כלל התערובת, אולי י"ל עוד דמהני מיעוט מים שאובין להשלים שיעור המקוה אע"ג דהשאובין הם רוב נגד הכשרים, דהיינו במקוה שיש בה כ"א מי גשמים ויותר מכ"א מים שאובין המקוה כשר, דלהכשר המקוה סגי בצירוף מיעוט מים שאובין דהיינו י"ט סאה, ואחר שהוכשר המקוה שאר המים נעשין מושקין למקוה כשר ואין בכחן לבטל המי גשמים, וזכר לדבר סכ"פ ג' טפחים בסוכה גדולה דכשרה לפי דעת הא"ר גם בסוכה שיש בה רק יותר מד' טפחים סכך כשר, אע"ג דבסוכה קטנה סכ"פ פוסל בג' טפחים, והטעם ביאר החזו"א (או"ח סי' קמ"ד סק"ג) דכיון דלהכשר הסוכה א"צ לצרף רק פחות מג"ט מן הסכ"פ, לא איכפת לן במה שיש כאן ג' טפחים סכ"פ, דכל דליכא סכ"פ ד' טפחים הוא ראוי להצטרף בסוכה גדולה, והסוכה הוכשרה ע"י פחות מג' טפחים של הסכ"פ.

**י** אבל אכתי קשה ממתני' פ"ו משנה ח', מטהרים את המקואות העליון מן התחתון וכו' היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, והנה אפי' אם המים נתחלקו שוה בשוה בעליון ובתחתון אכתי ליכא בכל מקוה רק כ' סאה כשרים, וזה פסול גם לפי מהדו"ב הנ"ל, והנה הראב"ד בביאורו לפרק שלישי כבר עמד על זה למה הכשירו בזה הלא דמי לנתן

כאשר השאובין יותר מן הכשרים, ובדוחק גדול י"ל דדעת הראב"ד לומר דהני תרי מתני' פליגי בפלוגתת הני תרי לישני דפרק הערל, דתנא דמתני' דמים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר סבר דבעינן רוב כשרים, ותנא דמתני' דעליון ותחתון סבר דסגי במחצה על מחצה, ולהלכה נקט לחומרא דמחצה על מחצה פסול, אך כל זה דבר תימה.

**עוד** יש לתמוה לפי מה שסובר הראב"ד דגם מחצה על מחצה פסול, לכל הפחות היכא דקמו על ארבעים סאה דאשתכח דליכא אלא כ' כשרים, איך יתיישב מתני' דעליון ותחתון דלכל היותר ליכא אלא מחצה דכשרים, ושמא הראב"ד מתחלה היה מפרש מתני' דעליון ותחתון דלא מכשרינן רק התחתון, וכיון דאיכא המשכה מן העליון לתחתון מכשרינן אפי' ברוב שאובין כיון דקמא קמא בטיל, דכמו דמכשרינן מקוה ע"י רבייה והמשכה, הכא נמי מכשרינן ע"י קמא קמא בטיל עם המשכה, בין אם ממשיך השאובין תחלה ובין אם ממשיך בסוף, ובנ"א חזר בו הראב"ד דודאי מתני' דמטהרין את המקואות לאכשורי לתרווייהו עליון ותחתון קא בעי, ומזה הוכיח דסגי במחצה על מחצה כתרוצא דתריץ ביבמות פרק הערל, וצ"ע.

**א** למאי דנתבאר דהראב"ד לית ליה זריעה, צריך לומר דהא דמהני השקה לטהר מקוה שאוב, כמבואר במתני' פ"ו משנה ג', זה דוקא בזמן שהשאוב מושק למקוה הכשר, אבל אחר שנפסק ההשקה חוזר השאוב לפסולו, כמבואר ברי"ו דיש שסוברים כן, והא דתנן המקואות טהורין צריך לדחוק דהכונה בזמן שמחוברין זה לזה, אבל אם היה השקה מועיל לטהר לגמרי השאובין גם אחר שהופסק ההשקה, כל שכן דמהני זריעה לטהר השאובין לגמרי, אלא ודאי אחר שהופסק ההשקה חוזר השאוב לפסולו, ואי שאוב בידי אדם הוא דא' גם זה פסול

**ואי** קשיא לך א"כ איך הוכיח הראב"ד דכולו שאוב דרבנן מסוגיא דיבמות דמבואר דבנסונ"ס גם ברובו לא מיפסל רק מדרבנן, והא אפי' אי כולו שאוב דא' מדאורייתא אמרי' קמא קמא בטיל, י"ל דסבירא ליה לראב"ד דאי שאובין דא' ומדאורייתא בעינן רוב כשרים, אין מקום להקשות על ר' יוחנן למה בנסונ"ס בעינן רובא ולא סגי במחצה, דנהי דמדא' אמרי' קמא קמא בטיל, מ"מ כיון דמדא' צריך רוב ומדרבנן אמרי' חוזר וניעור ממילא צריך רוב דוקא ולא מחצה, ורק אי שאובין דרבנן יש מקום להקשות על ר' יוחנן, [נאמנם לפי אותן מהדורות שסובר הראב"ד לדינא דשאוב בידי אדם פסול מה"ת, צריך לומר דהשתא מפרש סוגיא דיבמות דנתן סאה ונטל סאה ברובו אינו פסול מה"ת מטעם קמא קמא בטיל ואפ"ה מקשה לר' יוחנן].

**אבל** הדבר תימה דהראב"ד מכריע כתי' קמא דיבמות מכח המשנה, ומה יענה לישנא בתרא להך מתני', וגם הוא סותר למה שכתב הוא עצמו במהדורת הרו"ה בדין מקוה שלם דמסתברא כלישנא בתרא דבעינן דנשתייר רובו ממתני' דמים שאובין ומי גשמים שמתערבין בחצר ובעוקה או על מעלות המערה דמחצה על מחצה פסול, וכן מבואר לדינא בכל המהדורות דמחצה על מחצה פסול, וגם במהדור"ב כתב לפסול היכא דנפלו ארבעים סאה מים שאובים למקוה שלם וחסרו מיא וקמו על ארבעים סאה דאשתכח דליכא במקוה אלא מחצה דכשרים, וגם בסיכום הדינים כתב בזה"ל "ודוקא שנפלו למקוה חסר אבל למקוה שלם לא ואינו נפסל אפילו בכמה שאובין עד שיחסרו המים כדי שלא ישארו בו רוב הכשרו של מקוה מן הכשרים", מבואר דבנשתייר מחצה פסול, ולא חילק בין אם היו השאובין רוב או לא, ובאמת אין חילוק בזה, דאי נקטינן כלישנא קמא דבעינן דלא נשקול רובא, ממילא בנשתייר מחצה הוא כשר גם ברוב שאובין, כמו בנשתייר רובא דכשר גם

לתוכו כל היום כולו כשר, ולא עוד אלא מקוה עליון שיש בו מ' סאה מים כשרין והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירבו המים וירדו למקוה התחתון מ' סאה הרי התחתון כשר, משמע להדיא דשניהם כשרים, ועל כרחך פסול נסוג"ס הוא פסול מיוחד משום מראית העין כמו שפי' דבריו בכ"מ, [ומיהו מה שכתב הכ"מ לדקדק מדבריו שסובר דבמי פירות לא מכשרינן רק בנתן סאה ונטל סאה פעם אחת ולא עד רובו, הדברים צ"ע טובא, דמה סברא יש להכשיר בנסוג"ס פעם אחת ולא יותר, וגם הדבר תימה לפרש מתני' בנתן ונטל פעם אחת, ודברי הגמ' הם ברייתא אחרת דמיירי בשאובין ושם מכשיר ר' יוחנן עד רובו, אלא ודאי מה שסתם הרמב"ם דבריו בפ"ז ה"ו הוא משום שסמך על מה שכתב בפ"ד דכשר עד רובו].

**והרמב"ן** ב"ב ס"ה ב' פי' מתחלה דמתני' קאי על מים שאובין, [ואפשר שפי' דקאי גם על מי פירות וגם על שאובין, דהא ודאי מתני' מיירי במי פירות, ומיהו באליהו רבא פי' דהך סיפא מילתא באפי נפשה היא וקאי על שאובין ולא על מי פירות, אלא שאינו גורס פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין], וכתב דלא תיקשי מהך מתני' אהא דאמרן דמקוה שיש בו ארבעים סאה שלמות תו לא מפסיל לעולם בשאובה, דבנתן ונטל כיון שנטל ממנו רובו פסול מפני מראית העין דכיון דנטל ממים כשרין נטל ושאובין נתן ועד רובו תלינן לקולא ולא חיישינן, והביאו דבריו הרשב"א והריטב"א, (אלא דמסקנתו שם משמע דמפרש לה במי פירות ולא במים שאובין), והדברים צ"ב מאי מראית העין איכא, ולשון הרשב"א והריטב"א דנראה כנוטל מן הכשרין ונותן שאובין, וצ"ע מה בכך, הלא השאובין נזרעין בכשרים ונהפכו להיות כשרים ומה בכך שנוטל הכשרים ונותן שאובין, וצ"ל דכיון דנראה כנוטל הכשרים ונותן שאובין אתי למטעי דמקוה של שאובין כשר.

מדאו', כנראה מדברי הראב"ד דלית ליה זריעה כלל מעיקר הדין, אלא דנסוג"ס אינו פסול רק מדרבנן, או משום דשאובין דרבנן, או משום דאמרי' קמא קמא בטיל, אבל בהשקה שהופסקה ליכא ביטול כלל.

**וראיתי** בשו"ת דברי חיים (חו"מ ח"א סי' ל"ז) שסובר דגם לדעת הראב"ד מהני השקה רגע אחד למקוה כשר, וכן נראה מדבריו ביר"ד סי' מ"ב, ואינו מובן כלל איך יתכן דהשקה עדיף מזריעה ממש, והלא כל מה דמהני השקה הוא משום דהוי כאילו נזרעו המים במקוה, ורק אם נאמר דכל מה שפסל הראב"ד הוא רק משום מראית העין יתכן לומר דהשקה שהופסקה עדיף טפי כמו שר"ל החזו"א בליקוטים סי' ג' סק"ו, אבל לפי מה שכתב הד"ח דהראב"ד פוסל מדינא אין מקום לומר כן, ואח"כ ראיתי בדברי חיים הל' מקואות אות כ' שהוא עצמו כתב כן דלדעת הראב"ד בנפסק ההשקה כל שכן דפסול, ועוד כתב שם דלראב"ד ברבו השאובין פסול מעיקר הדין, ואע"ג דדעת הראב"ד לענין איסורים דאמרי' קמא קמא בטיל, גבי מקוה לא שייך לומר קמא קמא בטיל, וצ"ע לפי זה איך יפרנס הראב"ד סוגיא דיבמות ומתני' דעליון ותחתון לדעת האומרים דשאוב בידי אדם פסול מדאו', והראשונים כתבו דכן דעת הראב"ד לדינא, ואפי' אי במהדר"ב הדר ביה הראב"ד מזה, מ"מ ודאי היה לו צד כזה ולא סתר הדבר מכח מתני' דעליון ותחתון.

**שיטת הרמב"ם והרמב"ן בנתן סאה ונטל סאה**

**(יב)** הרמב"ם בפרק ד' ה"ו וז', מפרש דין נתן סאה ונטל סאה על מים שאובין, ובעליון ותחתון מכשיר התחתון אע"פ שנותן רוב מים שאובין, שכתב בזה"ל, "אבל מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינן שאובין ושאל בכד ושפך

מדלא הזכיר כלל שי' הרמב"ם נראה שסובר דלרמב"ם אין לפסול בזה), ולפי"ז נראה דאם נתן למקוה שלם עשרים שאובין ונחסרו עשרים סאה, יכול ליטול ממנו עוד י"ט סאה, דדנים כאילו לא נחסרו המי גשמים כלל.

**ויל"ע** מה הדין בנתן למקוה שלם ארבעים שאובין וחלק המקוה לשנים, ואח"כ נתן ונטל באחד החצאים בכמה הוא נפסל, ואם היינו דנים דאין בו אלא עשרים סאה מי גשמים הרי היה פסול מעיקרא, אלא דכל זמן שלא נטל ממנו כלום אינו בדין נתן ונטל וכשר, ואפשר דמיד שנטל ממנו משהו הרי הוא נפסל מדין נתן ונטל, (וצ"ע אם גם החצי השני נפסל), אבל כל זה נראה רחוק מן הדעת, וזה נפק"מ גם לדין ממלא בכתף ונותן בעליון ויורד לתחתון דאין בו פסול נסונו"ס, אם יכול ליטול מן המים שירדו לתחתון, דכל זמן שלא נטל ממנו כלום אינו בדין נסונו"ס, אבל אם יטול ממנו משהו הרי הוא בדין נסונו"ס ויפסל אפי' במעט מים שנוטל, אבל נראה דאפי' אם במקוה שחלקו שייך פסול נתן ונטל, זה דוקא משום דבשעה שנתן המים למקוה הגדול היה הכל מקוה אחד, ואח"כ שחלקו לשנים נידון כאילו נתן שאובין בזה המקוה גופא, משא"כ בעליון ותחתון דמעיקרא היו המקואות חלוקים אין כאן פסול נתן ונטל כלל, דבעינן שהנתינה ונטילה יהיו באותו מקוה דאז נראה כמחליף הכשרים בפסולים, אבל בנתן בעליון ונטל מן התחתון אין כאן פסול כלל דאין קשר בין הנתינה לנטילה.

**עוד** יל"ע במקוה שתחתו כ"א מי גשמים וי"ט שאובין בהמשכה, אי מיפסל בנתן ונטל סאה אחת, דע"י זה לא נשאר במקוה כי אם כ' כשרים וכ' שאובין, ויל"ע בזה מצד ב' דברים, א' אי בהמשכה נמי איתא להך דינא דנתן סאה ונטל סאה, ב' את"ל דגם בהמשכה איכא פסול נסונו"ס, י"ל דזה רק בנתן סאה בהמשכה

**ולפי"ז** היה נראה לומר דהא דעד רובו לא חששו לזה, הוא משום דכל דאיכא רוב מים כשרים אפי' יתן מיעוט שאובין שלא בהמשכה כשר מה"ת, וכיון דאינו פסול אלא מדרבנן לא גזרו ביה, ועוד דעיקר האיסור הוא משום מראית העין, וכל שגזרו רבנן שלא ליתן וליטול רק עד רובו, ממילא כבר יש היכר שהשאובין פסולין ולא מכשרינן רק ע"י רבייה וזריעה, וכן היה אפשר לפרש לשון הרשב"א שם, אבל הרמב"ן כתב דעד רובו תלינן לקולא ולא חיישינן, משמע שר"ל דתלינן לקולא שנטל השאובין ולא הכשרים, וצ"ע איך מהני תליה זו שלא לחוש למראית העין.

**והנה** הראשונים בב"ב שם הביאו מתני' דהיו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן עד שיחזרו מראיהן למראה מים, אבל לא הביאו מתני' דפ"ו מ"ח ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, וזה לכאו' דומה לנתן סאה ונטל סאה דפסול ברובו, וצריך לומר דמראית עין ליכא רק היכא דנותן ונטל דבזה נראה כמחליף הכשרים בשאובין, אבל בממלא העליון עד שעולה על גדותיו ונופלין המים לתחתון אינו נראה כמחליף המים, אלא הוא כמו מקוה גדול שרבו עליו שאובין שנתחלק לשנים, וזה חידוש.

**יג)** ויל"ע לסוברים דנסונו"ס ברוב שאובין פסול משום מראית העין מה הגדר בזה, ובנתן שאובין למקוה שלם ובלע הבור מקצת מימיו נראה מסברא דאינו בכלל נתן ונטל, דאינו מחליף המים רק מוסיף עליו שאובין כל שעה ומאיליו נחסר, וכן דקדקו החת"ס (סי' רי"ד) והחזו"א (ליקוטים סי' ג' סק"ב) מדברי התשב"ץ (ח"ג סי' י"ב) שכתב דבאופן זה נפסל לדעת הראב"ד ולא כתב דגם לרמב"ם הוא פסול, (ואמנם אפשר דדעת הרמב"ם לא נתפרשה ומשו"ה לא ברירא ליה דגם לרמב"ם פסול, אבל



הנ"ל כשר דזה כשר אף לדעת הרמב"ם, והיכא דהשאובין באין לאוצר הזריעה בהמשכה י"ל דגם רשב"ם מודה דכשר כמו שנתבאר לעיל סק"ה.

**אלא** דהש"ך (ס"ק ס"ג) כתב להחמיר כדעת הרמב"ם והראב"ד בנתן סאה ונטל סאה דאינו כשר רק עד רובו כמו שכתב התשב"ץ דאין ראוי להכניס ראשינו בין המחלוקת, והנה לדעת הראב"ד היכא דרבו השאובין לכל הפחות היכא דלא נשאר בכשרים רוב שיעור מקוה פסול, ולמקצת נוסחאות אפי' כשלא נשאר בכשרים שיעור מקוה שלם פסול, וכבר נתבאר לעיל דנראה דעת הראב"ד דלית ליה זריעה כלל ופסול מדינא, ובמקצת נוסחאות של הראב"ד (וכן הוא בב"י בשם הראב"ד) מבואר דלא שרינן למלאות בכתף ולתת לעליון ויורד לתחתון רק במחצה על מחצה.

**והנה** היכא דהמים השאובין באים לבור הזריעה בהמשכה, או שעשה המשכה מבור הזריעה לבור המקוה, י"ל דגם לראב"ד כשר אפי' בדאיכא רוב שאובין, וכן מוכח לפי מה שסובר הראב"ד במקצת מהדורות דמקוה שלם של ארבעים סאה שנפלו עליו ארבעים סאה שאובין פסול כפי שכתב הר"ה בשמו, וגם הרשב"א כתב כן בשם הראב"ד רק שכתב שרבו השאובין ולא כתב דמחצה על מחצה נמי פסול, והנה הראב"ד סובר כדעת השאלות דשאובה שהמשיכוה כשרה היינו דארבעים סאה שאובין משוכין אין פוסלין המקוה כלל ומהני להקוות עליהם עוד ארבעים סאה כשרים, וזה מבואר בכלל המהדורות, וכ"ה ברשב"א דדעת הראב"ד כרב אחא משבחה, ובפשוטו מכשיר גם ברבו השאובין על הכשרים, ושמע מינה דבהמשכה ליתא להך דינא דרוב שאובין מבטלין הכשרים, אלא דבתשב"ץ מבואר דלדעת הראב"ד גם בשאובין שהמשיכן איתא להך דינא דאם חסרו

ונטל סאה וחוזר חלילה, אבל מקוה שהכשירוה ע"י מקצת שאובין בהמשכה לא אמרי' דמכאן ועד עולם צריך שלא יתן ויטול אפי' סאה אחת, אלא מה שנתן בתחלה י"ט שאובין אינו בחשבון הנתינה, דכיון דהפסול הוא משום מראית העין, י"ל דפסול זה אינו אלא כשנותן ונטל במעמד אחד, ואפי' את"ל דלא בעינן שיתן ויטול במעמד אחד, מ"מ כיון דהפסול הוא במה שנראה כמחליף הכשרים בשאובין, מסתברא דהא מיהא בעינן שיתן על מנת ליטול, אבל מה שנתן מתחלה שלא על מנת ליטול אינו בחשבון הפסולים כלל, וממילא נידון כמי גשמים לכל דבר אחר שנצטרף להכשר המקוה, וצ"ע.

**ולענין** אם פסול זה שייך גם בהמשכה, לסוברים דשאובה דאורייתא ובהמשכה כשר מדאורי', סברא גדולה לומר דבהמשכה לא גזרו בנתן סאה ונטלה סאה, דעד כאן לא מצינו שאסרו רק בשאובין גמורים, אבל בהמשכה דכשר מה"ת י"ל דלא גזרו, אלא דדעת הרמב"ם דכולו שאוב דרבנן ואפי' גזרו בנסונ"ס, אם כן אפשר דגם בהמשכה גזרו, ובחזו"א יו"ד סוף סי' קל"ט נקט בפשיטות דבהמשיך סאה ונטל סאה כשר עד לעולם אף לדעת הרמב"ם, וכ"כ בגידולי טהרה נחל ס"ק ל"ה.

#### בזריעה הנהוג כיום

**יד**) והנה בזריעה הנהוג כיום שמי העיר מקלחין לתוך האוצר ומשם למקוה והשאובין רבים על מי הגשמים שבאוצר, לדעת רוב הראשונים הוא כשר לכתחלה מדין זריעה אף כשמי העיר שאובין, אך לשיטת רשב"ם ברבו השאובין פסול מדרבנן, אבל לא קיי"ל הכי והראשונים ז"ל דחו דבריו, וכבר פסק השו"ע בסעיף כ"ד בנתן סאה שאובין ונטל סאה דכשר עד עולם דלא כרמב"ם, וכל שכן דבזריעה

לתוך אוצר הזריעה, אלא להזרים מי העיר בהפסקים, דבזה נוכל לומר קמא קמא בטיל גם לשיטת ר"ת ויצאנו ידי חשש שאובין דאו' לכל השיטות, דזהו ממש דין עליון ותחתון דעל כרחק גם ברוב שאובין כשר מה"ת.

**אלא** דדברי הראב"ד לא נתפרשו לן כל הצורך, ולא נזכר בדבריו כלל ענין קמא קמא בטיל, ובאמת י"ל דלא חיישינן כלל לשיטת הראב"ד, דדבריו הם נגד כל הראשונים, ונדחק מאוד לפרש המשנה, ולא מחמירין רק כדברי הרמב"ם דמפרש דין נסנו"ס במים שאובין דאינו כשר רק עד רובו, ולדידיה צריך לפרש האיסור משום מראית העין כמש"כ הב"י, ובדין עליון ותחתון נראה להדיא מדבריו דשרי ליתן שאובין אפי' יותר מרובו, אלא דמבואר בב"י דהראב"ד פוסל גם בנתחסרו המים שבמקוה עד שרבו השאובין, ומדברי הש"ך נראה שמחמיר לחוש לדעת הראב"ד המובא בב"י, ובנתחסר המים נראה דאינו מטעם מראית העין, ונמצא דדעת הראב"ד דברבו השאובין פסול מדינא כמו שכתבו הגידולי טהרה והדברי חיים, א"כ גם בזריעה יש לפסול, ואמנם החזו"א רצה לפרש גם דברי הראב"ד משום מראית העין, אבל כפי שנתבאר לעיל יש כמה הוכחות דהראב"ד לית ליה זריעה כלל, וכמו שהזכיר גם בחזו"א תנינא סי' ג' סק"ז, ויותר מזה מוכח מדברי הראב"ד הנמ"ח שהוכיח מסוגיא דיבמות דכולו שאוב דרבנן מהא דמבואר שם דנתן סאה ונטל סאה גם ברובו אינו פסול רק מדרבנן, א"כ דעת הש"ך להחמיר דלא מהני זריעה כלל, ומ"מ כבר הוכיח החזו"א ליקוטם סי' ג' דכבר נהגו שלא לחוש בזה לדברי הראב"ד במה שסובר דגם בממלא בכתף בעליון ויורד לתחתון פסול ברוב שאובין, כמבואר בחת"ס שהיו נוהגין לעשות מקוה של זריעה, וטרח ליישב דמהני גם לשיטת הראב"ד בנסנו"ס, ובסי' רי"ב כתב

הכשרים עד שלא נשאר רוב שיעור מקוה מן הכשרים פסול, וזה אתי שפיר לפי המבואר במהדו"ב של הראב"ד דלא פסל רק ברבו השאובין וחסרו ועמדו על ארבעים דלא נשאר רוב שיעור מקוה מן הכשרים, אבל דברי התשב"ץ הם על כרחק דלא כשיטת הראב"ד במה שסובר כהשאלות דשאובה שהמשיכה כשרה היינו שקדמו ארבעים סאה שאובין משוכין יכול לתת עליהם ארבעים סאה מי גשמים וכשרה, ולדעת הראב"ד גופא אין לנו שום הוכחה שפוסל גם בהמשכה.

**אמנם** למאי דנתבאר לעיל יש מקום לומר דבזריעה שלנו פסול מה"ת לדעת הראב"ד לסוברים שאובין דאורייתא, דההיתר מדאו' ברבו השאובין הוא משום דאמרי' קמא קמא בטיל, (ושיטת הראב"ד בע"ז ע"ג א' דגם באיסורין אמרי' קמא קמא בטיל, אלא שסובר דגם בלא הפסק אמרי' קמא קמא בטיל), ובזריעה שלנו דהשאובין מקלחין לאוצר הזריעה בלא הפסק כלל לשי' ר"ת ועוד ראשונים לא אמרי' קמא קמא בטיל, [לפי מה שמחלק ר"ת בדין קמא קמא בטיל בין היכא דגדל בלא הפסק להיכא דאיכא הפסק, כמבואר בתוס' בכורות כ"ב ב' ובתוס' הרא"ש יבמות פ"ב ב', ומבואר דהיכא דהאיסור רבה בלא הפסק מדאו' אינו בטל, דר"ת מפרש בזה הא דבצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית גידולי היתר מעלין את האיסור, ומהני מה שגדל בלא הפסק לקולא, וכן בנפל דם לתוך המים דאמרי' ראשון ראשון בטל היכא דמעהר בלא הפסק לא בטיל וכשר לזריקה, וכן פשיטא ליה לרמב"ן ע"ז ע"ג א' דבמערה בלא הפסק לא שייך קמא קמא בטיל, וממילא אין כאן שום היתר מלבד ההמשכה והוי כמו שאובין שהמשיכה כולה דקיי"ל דפסולה.

**ולפי"ז** יש יתרון שלא למלאות המקוה ע"י קילוח בלתי פוסק של המים שאובין

דמיעוט שאובין אין משלימין המקוה מה"ת, על כרחק הא דשרינן רבייה והמשכה ההיתר הוא מצד ההמשכה, דרבייה לבד פסול מה"ת, ואי שרינן לכתחלה המשכה עם רבייה, כל שכן שיש להתיר המשכה עם קמא קמא בטיל דכשר מה"ת), ונהי דלענין הפסול דרבנן של נתן ונטל המנהג פשוט להקל כמש"כ החזו"א, מ"מ לענין הפסול דאו' שיש לשיטת רשב"ם והראב"ד שאפשר לתקנו בקל, לכאו' ודאי ראוי לעשות כן.

**ומיהו** כיון שאנו עושים המשכה ליכא פסול דאו', דעל כרחק לומר לשי' רשב"ם דהמשכה לחוד מהני מדאו', דהא לדידיה מיעוט שאובין אין משלימין המקוה מדאו' כמו שדקדק מדבריו הריטב"א, ואי שרינן לכתחלה ברבייה והמשכה ע"כ המשכה לחוד מהני מדאו', וכן נראה דעת כל הראשונים מלבד הגמ"ר דקידושין, דכולו בהמשכה כשר מה"ת, וכן נקט החזו"א בכמה דוכתי<sup>5</sup>.

דלית מאן דחש לחומרת הש"ך בס"ק מ"א וקי"ב לחוש לדעת המחמירין שהביא רי"ו.

**אלא** דמלבד הראב"ד גם דעת הרשב"ם ב"ב ס"ו א' דהא דמקוה שלם שרבו עליו שאובין כשר מדאו' הוא משום דאמרי' קמא קמא בטיל, וכן נזכר בלשון תוס' זבחים כ"ב א' ד"ה נתן, ולפי"ז לשיטת ר"ת דלא אמרי' קמא קמא בטיל רק היכא דאיכא הפסק בין שפיכה לשפיכה, אבל היכא דהאיסור גדל בלא הפסק לא אמרי' קמא קמא בטיל, וכן דעת הרמב"ן ע"ז ע"ג א' ועוד ראשונים, נמצא דבוריעה הנהוג כיום דליכא הפסק בקילוח השאובין לתוך אוצר הזריעה, יש לחוש דפסול מה"ת, דאין כאן ביטול ברוב כלל, ואמנם לדינא לא קיי"ל כרשב"ם אלא כדעת הרא"ש והרשב"א והרבה ראשונים דסברי דאיכא זריעה, מ"מ כיון דבקל אפשר לצאת ידי שיטת רשב"ם לכאו' מהיות טוב היה ראוי לעשות כן, (ובהמשכה נראה דגם לרשב"ם כשר לכתחלה ולא מיפסל מדרבנן, דלשיטתו

5. כן נקט בתנינא סי' ג' סק"ד וט"ו, וסי' ד' סק"ד, ולקוטנים סי' ד' סק"ב, וכן נראה ודאי, דלפירוש וסייעתו דרבין משמיה דר' יוחנן מכשיר כולו בהמשכה, אין יסוד לומר דראב"י דפוסל הוא מדאו', אדרבא יש למעט בפלוגתא ולומר דלא פליגי רק בדרבנן, וכמה ראשונים פוסקים להלכה דשאובה שהמשיכה כולה כשרה ור"י נסתפק בזה, וגם לשיטת השאלות והר"ש מלוגי"ל יש להוכיח דכולו בהמשכה לאו דאו', לפי המבואר בתוס' ובראב"ד ובסמ"ג דבשאובה שהמשיכה כולה לא בעינן שיהיו מי הגשמים רוב, והראב"ד והרמב"ן הוכיחו מזה דכולו שאוב דרבנן, ורק לשיטת הרמב"ם יתכן לומר דכולו בהמשכה פסול מן התורה לכו"ע לסוברים כולו שאוב דאו' (אבל הרמב"ם גופיה סובר דכולו שאוב דרבנן), ומבואר ביראים ובתי"מ הר"מ מפונטיזו"א המובא בתוס' ובר"ש ובסמ"ג דהמשכה לבד מהני מדאו', וכן מוכח משי' רשב"ם והרי"ד דרבייה לא מהני מדאו'. כל זה הוא דלא כדברי האמרי אש (סי' פ"ו) שנקט דכולו בהמשכה הוי ספיקא דאורייתא, הביא בלחם ושמלה ס"ק ע"ד, ויסד דבריו על דברי הרמב"ן ב"ב, וכבר נתבאר דאדרבא הרמב"ן מכח זה למד מדברי הרי"ף והגאונים דכולו שאוב דרבנן, ומה שהביא ראהיה מתי' הרא"ש ותוס' בב"ב בשם הר"ש על סוגיא דפסחים דבקרקע טהורין פירוש שמעולם היו בקרקע ולא באו לתוך כלי כלל כגון שהמשיכן מאמת המים לשם, מבואר דאם נמשכו מכלי פסול מה"ת, אין זה מכריע, דעיקר דברי רשב"א הם לדחות אריית ר"י מדמפליג בין כלים לקרקע אלמא בקרקע לעולם כשרים, לזה דוחה דבכלים פירושו שהיו מקודם בכלים, ואם לא היה מפרש כן הוה משמע דבקרקע בכל ענין כשרים אפי' בלא המשכה, וגם יתכן דבהך תירוץ סבר הר"ש דבעינן המשכה ע"ג קרקע הראויה לבלוע או דבעינן המשכה ג' טפחים, אבל א"צ לזה, ומה שהביא ראהיה מדברי הר"ש ריש פ"ח שהוכיח דכולו שאוב דאורייתא מדמדודו בה הכותים, ואמאי לא חיישינן שמא הוא כולו שאוב בהמשכה, דכותאי דרבנן לא משגחו, אין זה ראהיה, דודאי כותאי אי סברי דשאובה פסולה מדאו' לית להו הכשירה דהמשכה, דהא לא משגחו בסברות חז"ל או בהל"מ, וכעין מש"כ הראשונים נדה נ"ו ב' דכותאי לית להו דרשת שמואל בבשרה עד שתרגיש בבשרה, וכבר הביא בלו"ש שם דברי התשב"ץ (ח"ג סי' י"ב) ומהרי"ט (ח"ב סי' י"ז) דפשיטא להו דשאובה שהמשיכה כולה לכו"ע אינו פסול רק מדרבנן.

בלו"ש כתב דאי נימא דהמשכה לא מהני מדאו', תתיישב קו' תוס' יבמות פ"ב ב' (ד"ה דלא) אמאי לא פריך לר' יוחנן ממתני' דמים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר דבעינן רביה דוקא, אמנם בלא"ה יקשה כן לכל הראשונים דסברי שאובה דרבנן, ומה שנתרץ לשיטתם נתרץ גם לשאר שיטות, וכמה וכמה ראשונים מפרשים קו' הגמ' שם דהוה ס"ד דגם נתן סאה ונטל סאה איכא למימר שאני אומר, ולפי"ז לא קשיא כלל קשיית תוס'.

לא דהרשב"א בשער המים שער ד' בבית הקצר כתב בזה"ל: עשה כל המקוה בהמשכה או אפי' מחציתו יש מגדולי המורים

נחסר המקוה מארבעים סאה כשרים, ואי שריותא דמקוה שרבו עליו שאובין אינו מדין זריעה רק משום דאמרי' קמא קמא בטיל, על כרחך לומר דכל משהו ששופך בעליון מתבטל מיד קודם גמר השפיכה, דבגמר השפיכה כבר ליכא ארבעים סאה כשרים, ומקוה חסר אינו נכשר בצירוף מיעוט שאובין, לרשב"ם ולר"ד מדאו', ולשאר ראשונים מדרבנן, וע"כ דאמרי' קמא קמא בטיל גם באמצע שפיכת השאובין.

**ובאמת** שכן הוא דעת רשב"ם והראב"ד דאמרי' קמא קמא בטיל גם במערה

**אבל** נראה דכל שנסבור כדברי רשב"ם דמקוה שרבו עליו שאובין התירו משום דאמרי' קמא קמא בטיל, מוכח ממתני' דאמרי' קמא קמא בטיל גם בנתרבה האיסור בלא הפסק, לא מיבעיא אי נימא דמשמעות המשנה דמיירי אפי' במקלח השאובין בלא הפסק, אלא גם אי נימא דשפיר אפשר לפרש מתני' שמפסיק בין שפיכה לשפיכה אלא דמשמע דמיירי שאין כותלי העליון עודפין רק מעט וכבר בשפיכה ראשונה נחסר ממ' סאה מי גשמים, וכדמוכח מדברי הראב"ד, מוכח מזה דאמרי' קמא קמא בטיל גם בנתרבו השאובין בלא הפסק, דהלא מיד בשפיכה ראשונה כבר

שהשכירותו ויש מהם שמחמירין לפסול ולהם שומעין שהחמירו בשל תורה, מבואר שסובר דלמחמירין לא מהני המשכה מדאו', וכן הוא גם בהגהות מרדכי סוף קידושין (סי' תק"ס) דבשל תורה הלך אחר המחמיר ויש מרבותינו שפוסקים דכולו שאוב מן התורה, ובמוסגר הוגה במרדכי "כראב"י בפ"ק דתמורה", וצ"ע מנא ליה דלראב"י כולו בהמשכה פסול מדאו', ואי לרבנן אליבא דרבין שאמיה דר' יוחנן כשר לכתחלה, מהיכי תיתי לומר דלראב"י פסול מה"ת, אדרבא יותר ראוי למעט בפלוגתא ולומר דלכו"ע מהני מדאו', ונראה דשלא כדין הוגה כן במרדכי, וכונת המרדכי להחמיר כדברי האומרים דליכא מ"ד כולו בהמשכה כשר, או כדעת השאלות או כדעת הרמב"ם.

הנה ברשב"א מבואר דמה שהחמיר לפסול כולו בהמשכה הוא לחוש לשיטת השאלות והראב"ד והר"ה דליכא מאן דמכשיר כולו בהמשכה, אבל קשה דגם לפי"ז מוכח דהמשכה ככולו מהני מדאו', אי כולו שאוב דאורייתא, דאי מדאו' לא מהני ההמשכה ולא מידי, בשאובה שהמשיכוה כולה איך מהני להקוות עליה ארבעים סאה מי גשמים, הא איכא רוב שאובין, והוה לן למימר דרוב השאובין מבטלין המי גשמים מדאו', אלא ודאי שמע מינה דמדאו' מהני ההמשכה להכשיר השאובין ורק מדרבנן לא מהני, ולא החמירו רק שלא לטבול במים המשוכין אבל אינם פוסלין המים הכשרים, וצריך לומר דהרשב"א סובר בדעת השאלות דלא מכשרין בשאובה שהמשיכוה כולה רק בדאיכא רוב כשרים לבסוף, או לכל הפחות מחצה על מחצה, אבל בדאיכא רוב שאובין באמת פסול דהמי גשמים בטלים ברוב, אבל אכתי צ"ע מנא ליה לרשב"א דפסול מה"ת, בשלמא אם היה סובר מסברא דהמשכה לבד לא מהני מידי מדאו' ניחא, אבל אחר שהרשב"א בדעת עצמו סובר דלדינא שאובה שהמשיכוה כולה כשרה לכתחלה, ובשער ד' נוקט הרשב"א דכולו שאוב בידי אדם פסול מה"ת, וגם בזה מכשיר שם ע"י המשכה ככולו, מנא ליה דלשאלות פסול מה"ת, אדרבא מדהקילו רבנן להכשיר ע"י רביה והמשכה ראוי לנקוט דהמשכה מהני מדאו', דאי כולו בהמשכה פסול מדאו' מה ראו רבנן להקל ברבייה והמשכה, ועוד דבשער ד' כתב הרשב"א בשם הראב"ד דאפי' כולו שאוב כשר דאו' דסתמא אמרו ולא חלקו בין כך ובין כך והיינו דשרו כולו בהמשכה, א"כ איך חזר וכתב כאן דיש לפסוק כשאלות והראב"ד דבשל תורה הלך אחר המחמיר.

עוד מצינו בתשו' הרשב"א (ח"ה סי' ס"ד) שכתב לענין מקוה שהיה חשש שמא הנכיר המשיך לה מים שאובין דרך גגות, דאין כאן רק ספק דרבנן דאפי' עשה כן הו"ל שאובה שהמשיכוה דכשרה מד"ת אפי' המשיכוה כולה, ואין לדחוק ולפרש כונתו דכולו שאוב דרבנן גם בלא המשכה, כדרך שכתב בתשובה אחרת (ח"ג סי' רכ"ד), דבסוף התשובה משמע שסובר דכולו שאוב דאו' ורק במקוה חסר שהשלימו במים שאובין הוי ספיקא דרבנן, וזה כפי מה שנוקט הרשב"א להלכה בשער המים שער ד' דמילא בכתף פסול מה"ת, ובכל הני איכא למיחש שמא מילא בכתף, ומעיקרא קאמר הרשב"א דכולו בהמשכה כשר מה"ת, ואח"כ הוסיף דין חדש דמקוה שהיה בו שיעור ונתסר אין בו אלא ספק דרבנן, והיינו בדאיכא רוב שיעור מקוה כשר, [אלא דבשער המים שם כתב הרשב"א דמדקתני ריקן משמע שהניחו בלא מים כלל ואפי"ה ספיקו טהור, ולסוברים דכולו שאוב דאו' כתב שם בשם הר"ש לתרץ דהכי קאמר שחזקת מי שעושה מקואות בכשרות הוא עושה אותן, אלא דהרשב"א שם כתב עלה דמ"מ נראה משם דאפי' כולה שאובה שהמשיכוה כשרה דאל"כ היכי תלינן דעשו אותו בכשרות דאפי' המשיכוה כולו פסול דהא הניחו ריקן קתני, ואולי אחר שמסיק הרשב"א להחמיר ככולו בהמשכה, הוכרח לפרש דהניחו ריקן לא דוקא ריקן לגמרי, אלא מיירי שנשאר שם שיעור מקוה, וספק מים שאובין דקאמר התם היינו פסול ג' לוגין והא דאין שאובין משלימין שיעור המקוה, והשתא אתי שפיר גם לפי מה שמסיק הרשב"א דשאובין ביד האדם פסול מה"ת].

שמא תיבות "בשל תורה" הכתוב בבית הקצר שער ד' הם ט"ס, ובשער המים הארוך לא כתב הרשב"א דבשל תורה הלך אחר המחמיר, אלא כתב דרב אחא משבחה פסק כראב"י וכן פסקו הראב"ד והר"ה ולהם שומעין שהם רבים ואמרו להחמיר, או כונתו דכיון דאיסור נדה הוא דאו' ראוי להחמיר בזה אע"ג דאין כאן ספיקא דאורייתא, וצ"ע.

**והנה** בר"ש פ"ה מ"ב כתב אהא דתנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויצאה הימנו, דאין להקשות אמאי לא עלתה השקה לבור, דאיכא למימר דמיירי בשאין מ' סאה באמה דאמה היינו חרדלית של גשמים, מבואר בדבריו דאם היה באמה מ' סאה היה מהני לטהר השאובים, אע"ג דאמה היינו חרדלית של גשמים והמים זוחלין, וכן כתב הש"ך בס"ק נ"ה דמיירי שאין באמה מ' סאה, ונקט בפשיטות דארבעים סאה מי גשמים זוחלין מטהרין השאובין, (ומיהו מש"כ כן בשם הרא"ש, וכ"ה בחזו"א תנינא סי' ג' סק"ב, צ"ע קצת, דבהל' מקואות סי' י"א לא כתב הרא"ש דבאמה של מי גשמים מהני השקה אם יש בו מ' סאה, ובפרק מרובה לא נתבאר בדבריו דאמה היינו חרדלית של גשמים, ובכמה וכמה ראשונים מבואר בשם תוס' שפי' דאמה היינו מעין).

**והנה** בסברא הוא מחודש מאוד לומר דמהני השקה לארבעים סאה מי גשמים זוחלין הפסולין לטבילה, וכן תמה על הר"ש בתשו' מהרי"ט (ח"ב סי' י"ח), ובספר גבורת יהודה (סי' נ"ה סק"ג) כתב דאפשר דצריך לגרוס בר"ש "ועוד דאמה היינו חרדלית של גשמים", ומעיקרא סבר דמיירי במעין ותירץ דאין בו מ' סאה, ושוב תירץ תי' אחר דאמה היינו חרדלית של גשמים ואינו מטהר בזחילה, (אמנם נתבאר שם דלכאור' לא יתכן להגיה כן בר"ש), ובלחם ושמלה (סק"נ) כתב דמסקנת הש"ך דאין זוחלין מטהרין שאובין, (אבל כמה אחרונים חלקו עליו בביאור כונת הש"ך).

בלא הפסק, דהלא דברי רשב"ם בב"ב ס"ו א' הם לפרש אמאי צינור שחקקו ולבסוף קבעו הוי פסול שאיבה דרבנן, וע"ז קאמר משום דמדאו' אמרי' קמא קמא בטיל, ובצינור השאובין יורדין למקוה בלא הפסק כלל, וכן הוא גם דעת הראב"ד בע"ז ע"ג א' לענין ביטול איסורין דאמרי' קמא קמא בטיל גם במערה האיסור בלא הפסק, אלא דהרמב"ן שם השיג עליו דבאופן זה לא שייך לומר קמא קמא בטיל.

**בללא** דמילתא, כל שנסבור דההיתר ברבו שאובין הוא מדין קמא קמא בטיל, הכרח לומר דאמרי' קמא קמא בטיל גם בנתרבה הפסול בלא הפסק.

#### בהא דעבדינן זריעה במים זוחלין

**טו** אבל מה שיש לדון עוד בזריעה שלנו הוא מדין זחילה, שאנו מטהרין השאובין במקוה זוחל, דכאשר ממלא האוצר במים שאובין בלא הפסק נמצא דהמים זוחלין כל שעה ולא נחו לרגע, ואמנם הזריעה נעשה באופן כזה שהמים שאובין יורדין ע"י ברך לתחתית האוצר, וכבר פסק השו"ע בסעיף נ' דזחילה למעלה מארבעים אינו פוסל המים שתחת הנקב, אלא דמ"מ לסוברים דזחילה למעלה מארבעים סאה פוסל כל המקוה נמצא דהזריעה נעשה במים זוחלין, וכבר פסק הרמ"א שם לחוש לכתחלה לדעת המחמירין, ובתשב"ץ (ח"ג סי' ל"ד) כתב על דין זה, מי יכניס ראשו בין הרים גדולים להקל באיסורי תורה ובחיוב כרת<sup>7</sup>.

6. ויש שרצו לומר דזריעה ידין גרע טפי ולכו"ע חשיב כל המקוה זוחל, דכיון דמי העיר נכנסים לתחתית האוצר ומתחלפים כל המים מלמטה למעלה, לכו"ע נחשב כולו זוחל, ואינו נכון, דמבואר ברא"ש דבור שיש בו מ' סאה בלבד והאמה נכנסת לו מכאן ויוצאת מכאן לא נחשב זוחל, כיון דהבור מחזיק מ' סאה, אע"ג דעל כרחק מתחלפים גם המים שבתוך מ' סאה.

7. ובתשו' חת"ס סי' ר"ב דקדק מדברי הרא"ש והרשב"א והר"ן דפסול זוחלין אינו אלא מדרבנן, ובחזו"א (תנינא סי' ז' סק"ג) השיג עליו מאוד שבוה בנין על סמך דקדוקים וישובים לסתור דברי תה"ד ומהרי"ק, והנה אמת הנה נכון דמבואר להדיא ברשב"א בשער המים שער ב' דפסול זוחלין הוא דאורייתא, והביאו דבריו המאירי פ"ה דמקואות מ"ג והתשב"ץ ח"א סי' י"ז, וכ"כ הריב"א נדרים ב' מ', וכן כתב הרדב"ז בתשו' מכת"י סי' קל"ט וקמ"א דדבר ברור דפסולו מה"ע עי' שם.

**ובחזו"א** תנינא סי' ג' סק"ב וסי' ד' סק"א וסי' ח' סק"א פשיטא ליה דאי כולו שאוב דאו' אין מתטהרין בהשקה למקוה זוחל של מי גשמים, ולפי"ז ממתני' דממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה מוכח חדא מתרתי, או דכולו שאוב דרבנן, או דזחילה למעלה ממ' סאה אינו פוסל כל המים.

**ומהאי** טעמא כתב החזו"א בליקוטים סי' ג' סק"א דנקב מי העיר צריך להיות נמוך יותר מנקב היציאה למקוה ובוה לא חשיב זריעה בזחילה, והיינו מתני' דהיה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, ואע"ג דשופך השאובין על פני המים, י"ל דמכח השפיכה המים יורדין למטה קצת ונטהרין באשבורן.

**אבל** קשה משיטת הרשב"א בשער המים, דבשער ד' סבירא ליה דשאוב בידי אדם דאו', ובשער ב' ושער ח' סובר דמקוה שנפרץ למעלה מארבעים סאה נעשה כולו זוחל, והשתא כאשר ממלא בכתף ונותן בעליון ויורד לתחתון נעשה כולו זוחל, ואיך מיטהרין השאובין שממלא בכתף דפסולים מדאו' במקוה זוחל, ואולי לדעת הרשב"א באמת מוכרחים לומר דמהני זריעה במים זוחלין אף לפסול שאובין דאורייתא, דלא כסברת החזו"א.

**טז** והנה מחמת חשש הנ"ל דבמים זוחלין לא מהני זריעה, יש מחמירין לעשות בור זריעה גדול המחזיק יותר משמונים סאה, והבור יש לו נקב באמצעיתו המוציא מים למקוה, ומחזיק ארבעים סאה מי גשמים מתחת הנקב, וכאשר רוצים למלאות המקוה ע"י מים שאובין הנזרעים באוצר, פוקקין הנקב שבאמצע, וממלאין הבור במי העיר עד שעולין המים למעלה עוד ארבעים סאה מעל הנקב, ואח"כ פותחין הנקב שירדו המים למקוה, ובוה

**ובאו"ז** הלי' מקוואות סי' של"ו כתב לנטות מדברי ר"י והר"ש דמעין בעי מ' סאה לטבילת אדם, וכתב לפרש הא דתנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצא ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין, דבדוקא נקט אמת המים דהיינו חרדלית של גשמים כמו שפי' הר"י מסימפונט ודרך זחילה אינו חיבור דקטפרס אינה חיבור, מבואר שסובר דאמת המים של מי גשמים זוחלין לא מהני לטהר השאובין, אלא דמלשוננו משמע שסובר כדעת הגר"א דטעמא דזוחלין פסולין משום דהוי קטפרס וקטפרס אינו חיבור, ולדעת הגר"א ודאי אין זוחלין מטהרין שאובין דאין כאן מ' סאה, אבל באמת אפשר לפרש דבריו איפכא, דלעולם סובר דפסול זחילה הוא פסול בפני עצמו כמבואר דעת כל הראשונים, וסובר דמים זוחלין מטהרין שאובין כנראה מדברי הר"ש, אלא דכיון דאין קטפרס חיבור אין מטהרין המים שבבור, דהמים הנופלים לבור מלבד מה שהם זוחלין גם הם קטפרס, וממילא אין כאן ארבעים סאה לטהר השאובין שבבור דקטפרס אינו חיבור, (והר"ש יש לומר שסובר דהך אמת המים לא מיקרי קטפרס, כמבואר בכמה ראשונים דנהרות המושכים לא חשיב קטפרס, וגם בפ"ח מ"ח נסתפק הר"ש לומר דקטפרס מהני לטהר שאובה דרבנן), עוד יש לפרש דברי האו"ז דלעולם סובר דמים זוחלין אין מטהרין שאובין, אלא דנקט דקטפרס אינו חיבור דאז אפי' אם יש מקומות באמה שיש שם אשבורן ארבעים סאה לא מהני לטהר המים שבבור.

**ובשו"ת** הרי"ד (סי' ט"ו) כתב לתרץ הא דבור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו אין מימיו נטהרין בהשקה, לפי מה שפי' הר"י מסימפונט דאמה היינו חרדלית של גשמים, ואין כח בחרדלית לטהר את השאובין דאפי' היא עצמה אינה טהורה, וכונתו מצד שהמים זוחלין.

משמע שהיה פקוק מתחלה, אבל אין זה דיוק, ולשון הרמב"ם (פ"ד ה"ו) ולא עוד אלא מקוה עליון שיש בו מ' סאה מים כשרין והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שירכו המים וירדו למקוה התחתון מ' סאה הרי התחתון כשר.

**ואולי** י"ל דכיון דמקלח המים מן האוצר למקוה הטבילה אינו נראה כמחליף המים אלא כמחלק המקוה לשנים, ובוה ליכא פסול נסונו"ס לדעת הרמב"ם דפסולו משום מראית העין, ורק לשיטת הראב"ד דלית ליה זריעה כלל פסול, ולשיטת הראב"ד בלא"ה לא היו יכולין לחוש, ואולי גם דברי הב"י יש לפרש כן, דאין כוונתו לחלק בין נטל ביד לירדו המים מאיליהן, אלא עיקר הסברא הוא מצד דבעליון ותחתון המכוון להגדיל המקוה ולחלקם לשנים, משא"כ בנתן ונטל.

**אבל** בחת"ס סי' רי"ד כתב דמשמע קצת מלשון הרמב"ן בב"ב דדוקא בנטל ונותן אבל אם נפלו מאליהם אע"פ שניטל בידים או בהיפוך כל שלא שלטו בו ידי אדם פעמים לא גזרו, ולפי"ז בזריעה הנ"ל יש לחוש דהוי בכלל נתן ונטל דפסול אף לרמב"ם, שהרי נתן ונטל ביד, אלא דמבואר בחת"ס שם לענין מקואות שלהם שהיו מחממים מים ביורה ופותחים הברזא והמים נמשכים משם ע"י סילון מנסרים ונופלים למקוה, דלא חשיב נתן ביד לענין פסול נתן ונטל אף שאדם מסיר הברזא בידים, ולפי"ז גם לענין נטל הסרת הפקק לא חשיב נטל, ויש לחלק, אבל בסברא דברי החת"ס מחודשים מאוד, דלענין פסול מראית העין מאי נפק"מ אם נותן ביד ממש או שמסיר מונע והמים הולכין מאיליהן, הא ודאי גם זה נראה כנותן שאובין ונטל הכשרים, ואולי סברתו דלא ניכר כ"כ שנותן שאובין במקוה.<sup>8</sup>

הרויחו שעשו זריעה באשבורן.

**אבל** לכאור' נראה דכאשר עושים הזריעה באופן זה יש לחוש שיצא שכרם בהפסדם, דבוה מיפסל אף לדעת הרמב"ם מדין נתן סאה ונטל סאה דאינו כשר רק עד רובו, וכאשר יזרימו מים לאוצר פעם שניה כבר יהיו שם רוב שאובין, דמה שממלאין בור הזריעה בשאובין ואח"כ פותחין הנקב בידים שיצאו המים למקוה, יש לדונו כמו נתן ונטל ביד דפסול אף לדעת הרמב"ם, ולא דמי להא דנתן ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, דהתם כיון דלא ניטלו ביד רק הלכו מאיליהן לתחתון ליכא למיחש למראית העין, ורק בנתן ונטל מיחזי להו לאינשי שניטלו הכשרים ונכנסו תחתם השאובין ויבואו להכשיר בכולם שאובים לגמרי כמש"כ הב"י, והכא מה שפותח הפקק שירדו המים למטה הוא כמו נטל ביד.

**ובמתני'** מבואר להדיא דממלא העליון בכתף עד שירדו לתחתון ארבעים סאה, א"כ מה יש להתחכם לעשות באופן אחר מן המבואר במשנה.

**שו"ר** בשם הבית שלמה שמפרש מתני' שזורע המים בעליונה כשהנקב סתום וכל המים אשבורן ואח"כ פותח הנקב, וכן כתב בגבורת יהודה (סי' נ"ה סקי"ז) דאפשר לפרש כן מתני', וצ"ע דאין זכר במשנה שהיה נקב בכותל העליון ופוקקין הנקב בשעת הזריעה ואח"כ מורידין המים למטה, וראיתי מי שדקדק מלשון המאירי במתני' שהזריעה נעשה באשבורן, שכתב "שאם היה העליון שלם והתחתון חסר או אפי' שאין בו כלום ממלא בכתף ונותן לעליון שהרי מקוה כשר אינו נפסל בשאובה ואח"כ יורדין משם ארבעים סאה לתחתון", מלשון ואח"כ יורדין

8. ויש מחמירין לעשות באופן אחר (ע"י חלקת יעקב סי' קי"א), שעושיין בור זריעה גדול המחזיק יותר משמונים סאה מי

שתכף בחפירת הבור ד' אמות נתמלא מים, והיה ספק אם נתמלא מן האגם הסמוך לו או שהיה תחתיו מעין, ובוה היקל החזו"א להרבות שאובין על מי הבור בצירוף זה דהוי ספק מעין, והרבה חולקים על המשכנות יעקב (הובא בפ"ת ס"ק כ"ח) שחלק על הרמ"א בסעיף נ"ב (ועי' חזו"א קמא סי' א' סק"ז), ובלא צירופים אלו לא היה מיקל, ולמאי דנתבאר יתכן לומר דמה שהחמיר בזה החזו"א הוא רק משום שהזריעה נעשה באשבורן ובוה מיפסל גם לדעת הרמב"ם, אבל אם היה נעשה הזריעה בזחילה לא היה חושש לשיטת הראב"ד שמפרש מתני' דלא מכשרין רק במחצה על מחצה מצומצם.

**זמיהו** אפשר דמה שהחמיר החזו"א שם לפקוק הנקב בשעה שממלאין הבור במים שאובין הוא מטעם אחר, כפי המבואר בסוף התשובה, דכל שהמים השאובין נחו באשבורן ואח"כ פתקן לבור הטבילה לא בעי' המשכה ג' טפחים, דזה עדיף מהמשכה ג' טפחים, עי' חזו"א תנינא סי' ח' סקי"ג.

**יח** ולכאוי יש מקום לפרש מתני' לשיטת הרשב"א דסבר דזחילה למעלה ממ' סאה פוסל כל המקוה, דמיירי שכותלי בור העליון

(יז) וכיום נדפס תשובת החזו"א (שו"ת פסקים סי' קצ"ג) מחודש אלול שנת תרפ"ח, ונשאל שם על מקוה שממלאין אותו מצינור הנמשך מאגם של מי גשמים לבור הסמוך למקוה ומשם למקוה, ובימות הקיץ כאשר מתמעטין מי האגם, נשאלה השאלה אם אפשר להוסיף לבור מים שאובין, וכתב שם החזו"א בזה"ל: כי על דעתי כל שיש מ"ס ודאים בבור, יוכלו לשפוך שאובין בבור, ויהא הנקב שבין הבור למקוה פקוק בשעת שפרכת השאובין, ואח"כ יפתחו את הנקב ויבואו המים למקוה, וידקדקו שיהי' השאובין פחות מהכשרים שבבור עכ"ל, מבואר שלא רצה לעשות הזריעה באופן ששופכין המים לבור ומיד מקלחין למקוה כפשטות המשנה שממלא בכתף ושופך לעליון ויורדין מיד לתחתון, רק הצריך לסתוך הנקב שבין הבור למקוה ויהיה הזריעה באשבורן, ועוד הקפיד שלא יהיו השאובין יותר מן המים שבבור לחוש לדעת הפוסלים נתן סאה ונטל סאה ברובו, וכתב שם בהמשך המכתב בזה"ל: ומיהו אם יצטרכו לנקות בירחי הקיץ ב' פעמים טרם ששפכה האגם בינתיים, יש לחוש שיתוספו השאובין על הכשרים, ומ"מ יש להקל גם בזה בצירוף ספק מעין, והרבה חולקים על המשכנות יעקב עכ"ל, ור"ל דנשאל שם על בור העומד סמוך למקוה

גשמים, וזמרימין ארבעים סאה מים שאובין לאוצר בברך הנכנס עד קרקע האוצר, ויוצאין למקוה ארבעים סאה מים מראש האוצר למעלה, ונמצא דאפי' אם נחוש דלא עלתה זריעה למים האלו כל זמן שהם בזחילה, מ"מ המים היוצאין למקוה הם מי גשמים מעליונו של האוצר, וגם אם נחוש שיצאו גם מן השאובין שמכניסים לאוצר, מ"מ לפי חשבון אין כאן רק מיעוט מים שאובין, וכיון שבאו למקוה בהמשכה יש כאן רבייה והמשכה דכשר לכתחלה, ואחר שהזרימו ארבעים סאה דרך אוצר הזריעה, אין מזרימין יותר מים לאוצר, אלא ממלאין שאר המקוה שלא דרך אוצר הזריעה, וכיון שבאוצר יש יותר מכפלים שיעור מקוה, נמצא שנשאר באוצר יותר מארבעים סאה מי גשמים, ובוה הוכשרו המים השאובין שלא בזחילה כלל, והנה בעצה זו יצאנו גם מחשש זחילה, וגם מחשש פסול דאוי לשיטת הרשב"ם והראב"ד דהיתר רבו שאובין הוא מדין קמא קמא בטיל, לסוכרים דאמר' קמא קמא בטיל רק בהפסק ביני לביני, אלא שבוה עלולים להפסיד חומרת החת"ס לחוש לשיטת הרא"ה דמים רדודים שאי אפשר לטבול בהן אסור להוסיף עליהם שאובין, אי"כ יעשו שטח המקוה שנופלים שם המים מבור הזריעה קטן באופן שאפשר לטבול שם במ' סאה הנופלין מבור הזריעה בלבד, (ובאמת מצד הסברא חומרא זו אינה מובנת, דמקוה שממיו מרודדים הוא מקוה שלם לכל דבר כמו שתמה הרשב"א במה"ב, והיה ראוי לפרש דברי הרא"ה באופן אחר, אלא דהחת"ס החזיק מאוד בחומרא זו).

בל גם עצה זו על כרחן אינה אמיתית, דבמתני' מבואר דמקוה עליון שיש בו מ' סאה בלבד אפשר לזרוע בתוכו מים שאובין ולהוריד לתחתון שיעור מקוה, ועל כרחן לומר חדא מתרתי, או דזחילה למעלה ממ' סאה לא חשיב זחילה, או דאפשר לטהר שאובין במים זוחלין.



כדי שלא יהיו השאובין רוב וירדו למטה מ' סאה, דבשביל שירדו למטה מ' סאה צריך ליתן בעליון יותר ממ' סאה, ולכאור' היינו טעמא דעל כרחך כותלי העליון עודפים מעט, וכן כתב בגבורת יהודה שם בסוף דבריו בדעת הרשב"א דכיון דמפסיק בין סאה לסאה מיטהרין בהשקה.

**ומיהו** יתכן לפרש כונת הרשב"א מצד דקצת מן המים נשארים דבוקים בכותל ע"כ צריך ליתן יותר ממ' סאה בעליון, אבל לא שכותלי העליון עודפים מעט, ולפי"ז יש מקום להוכיח מהרשב"א היפך דברינו הנ"ל, דאמאי לא הוכיח ממתני' דמוכרח להיות שכותלי העליון עודפים דאל"כ הזריעה נעשה בזחילה, אבל זה אינו, דמה שסובר הרשב"א דזחילה למעלה ממ' סאה פוסל כל המקוה אינו דין מוסכם ואינו יכול להביא ראיה מזה.

**ולפי"ז** בזריעה דידן שמי העיר מקלחין מהברז לתוך האוצר כל שעה בלא הפסק יש מקום לדון דאין כאן זריעה כלל לסוברים דכל האוצר פסול בשעת הזחילה, ורק אם יקלחו המים בהפסק בין קילוח לקילוח עד שינוח האוצר מזחילתו יצאנו מידי חשש הנ"ל, דהא מקלחין מי העיר עם ברך עד תחתית המקוה, ואם דרך משל האוצר מחזיק חמשים סאה, ובכל קילוח של מי העיר מזרימים לאוצר י' סאה ומפסיקין בין קילוח לקילוח, נמצא דהמים העליונים היוצאים למקוה כבר נחו באשבורן והוכשרו בזריעה, והמים השאובין הבאים לתחתית האוצר יוכשרו בזריעה אחר שינוחו המים מזחילתן, ולעולם המים היוצאים למקוה הם מים ישנים שכבר הוכשרו בזריעה, דאין לחוש כלל שהמים החדשים יוצאים מיד למקוה, כיון דהמים החדשים נכנסים לתחתית האוצר והיוצאים יוצאים מלמעלה, ועוד דאפי' אם באנו לחוש שהמים היוצאים למקוה הם לפי חשבון אין בכך כלום, דלכל היותר יש לחוש שיצאו ה'

עודפין מעט מגובה המים ששם, דמן הסתם הכי מיירי, דמשמע שהעליון הוא מקוה כשר הראוי לטבילה, וא"א לטבול במ' סאה מצומצמין אם לא שהכתלים עודפים מעט, וכעיי"ז ביאר בחזו"א ליקוטים סי' ג' סק"ו כונת הרא"ש סי' א' שכתב דע"כ צריך ליתן בעליון יותר ממ' סאה, והנה כאשר ממלא בכתף אינו נותן בעליון בכל שפיכה לכל היותר רק כמה סאין, ועלתה זריעה לשאובין אלו קודם שיעלו המים כל כך עד שזוחלין לחוץ, וכאשר המים מגיעין לסוף הכותל ומתחילין לישפך למקוה התחתון כבר יש במקוה יותר מארבעים סאה, ובכל פעם שממלא בכתף ושופך לעליון המים ששופך לעליון יורדין בכח השפיכה למטה קצת ואינם יוצא לחוץ כלל, ורק המים שהיו מעיקרא בקצה העליון של המקוה סמוך למקום יציאתן נופלין לתחתון, והשתא בכל שפיכה ושפיכה מים כשרים שנזרעו באשבורן, והמים החדשים שנותן נזרעים רק אחר שנחו המים העליונים ופסק הזחילה, ובאופן זה לעולם המים היוצאים כבר הוכשרו בזריעה בין שפיכה לשפיכה בלא זחילה כלל, וגם אם יצאו מעט מן המים החדשים בכל שפיכה ושפיכה אין בכך כלום, דמ"מ רוב המים היוצאים הם מים כשרים ולכל היותר איכא מיעוט שאובין בהמשכה דכשר לכתחלה.

**ובן** נראה מדברי הרשב"א בשער ז' דמיירי שכותלי העליון עודפים מעט, דהוא ז"ל כתב הוכחת תוס' והרא"ש דמקוה שלם שרבו עליו שאובין כשר ממתני' דאם היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה, ומדלא יהיב שיעורא משמע דאפילו נותן בעליון טובא נמי כשר, ועוד דהא קתני ובתחתון אין כלום דאלמא בעליון נותן יותר ממ' סאה, שאם אין אתה אומר כן אי אפשר לצמצם שלא יתן בעליון אלא מ' סאה וכשעורן ירדו לתחתון עכ"ל, כלומר דאי אפשר לתת בעליון ארבעים סאה בצמצום

כלל, ועוד יש לחוש שמא ישפוך המים סמוך למקום יציאתן באופן שיש לחוש שרוב המים היוצאין יהיו מאותם שלא נזרעו בשעת הזחילה, והוה ליה לתנא לפרש.

**ועוד** דסתמת המשנה משמע דמיירי שאין כותלי העליון עודפין רק מעט באופן שמחזיק רק מעט מים יותר מארבעים סאה ומטבילין ברכלים, ונמצא דמיד בשפיכה ראשונה של שאובין קודם שינוח המקוה מזחילתו כבר נחסר העליון מארבעים סאה כשרים, ואפי' אי על מתני' לא קשיא למה לא פירש התנא דבריו, מ"מ על הראשונים ודאי קשיא למה לא ביארו דאינו מועיל רק באופן שהזריעה נעשה בהפסק שבין שפיכה לשפיכה, ובאמת דמדברי הרב"ד בנ"א מוכח דמיירי שהעליון מלא על כל גדותיו ובנתינת ארבעים סאה בצמצום בעליון יורד לתחתון מ' סאה, וגם מדברי הרשב"א בשער ז' משמע דאין כותלי העליון עודפים רק מעט, אלא דלאידך גיסא הסברא אלימתא דמים זוחלין אין מטהרין שאובין.

**ובאמת** בחזו"א (תנינא סי' ח' סק"ה) כתב לענין המקואות שלהם שהיו בנויים על הקמירה דנכון לפסוק באמצע בעוד שהרוב של התחתון מים כשרים או שיש בו עדיין מ' סאה מים כשרים ויטהרו השאובין ואח"כ יחזרו לשפוך השאובין, וחומרא זו כתב אחר שכתב הך טעמא דכיון דהשאובין באין בהמשכה מהני להו זריעה במים זוחלין.

**אמנם** לענין מעשה לא חשש מרן זללה"ה להנהיג חומרא זו, וצריך לומר דהדר ביה מחומרא זו, דאינו במשמע לפרש תקנתא דמתני' דמיירי שאחר כל שפיכה עדיין נשאר מ' סאה כשרים והשאובין מיטהרין באשבורן בהפסק שבין נתינה לנתינה, דא"כ הוה להו

חלקים מי גשמים וחלק אחד מים שאובין שלא הוכשרו בזריעה, וכיון דהמים באין בהמשכה יש כאן רבייה והמשכה, ואחר שנחו המים מזחילתן עדיין יש במקוה ארבעים סאה מי גשמים, והמים החדשים נכשרים בזריעה זו, וחוזר חלילה עד לעולם, ולדידן שאנו עושים המשכה תחלה אפי' אם האוצר מחזיק רק מ' סאה יכול להמשיך בכל פעם י"ט סאה שאובין ולפסוק, דכל דאיכא כ"א סאה מי גשמים יכול לכתחלה להמשיך לה י"ט שאובין, וכשמפסיק נטהרין באשבורן.

**וגם** בזריעה דידן שעושי תחלה המשכה לשאובין, ובכולו בהמשכה נקטינן דאינו פסול רק מדרבנן, מ"מ אין ראייה דמהני זריעה במים זוחלין, דאם אמנם אפשר לפרש מתני' דהזריעה נעשה באשבורן בהפסק שבין שפיכה לשפיכה, שוב אין מקור לומר דמהני זריעה במים זוחלין אפי' לפסול שאובה דרבנן, ואמנם מרישא דמתני' דתנן מטהרין את המקוה העליון מן התחתון וכו' כיצד מביא סילון וכו' יש מקום להוכיח דבפסול דרבנן מהני השקה בסילון זוחל, ונפרש דמיירי בשאובין דרבנן, או שנפסל בג' לוגין, כמו שר"ל החזו"א בתנינא סי' ג' סקי"ב, מ"מ לכאן אין ללמוד מזה רק דמהני חיבור של מים זוחלין ומ"מ טהרת המים הפסולים הוא ע"י המקוה הכשר לטבילה, אבל זה לא שמענו דאפשר לזרוע שאובין דרבנן בתוך מי גשמים זוחלין, דהיכא דכל המקוה זוחל ואין כאן מקוה כשר כלל ודאי גרע טפי.

**אבל** באמת קשה לפרש מתני' דהיתירא דממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה הוא משום דאיכא הפסק בין נתינה לנתינה והשאובין נכשרים בהפסק דביני וביני, דהתנא סתם ולא פירש לן שום חילוק בזה, ואיכא למיחש שמא ימלאו כמה בני אדם ויתנו לעליון באופן שלא ינוחו המים מזחילתן

שאוּבין, וּבִזָּה הֵלָא פְּסוּל מִדָּאוּ' לְסוּבְרִים כּוּלוּ שְׂאוּב דָּאוּ', אֲלֵא וְדָאֵי כִּיּוֹן דְּבָאוּ בְּהַמְשַׁכָּה וְלֹא מִיפְּסֵל רַק מִדְּרַבְנָן, לְעֵנִין הִדְרַבְנָן מֵהֵנִי זִרְעָה בְּמִים זֹחְלִין.

**וְמָה** שֶׁכָּתַב הַחֲזוֹ"א שֶׁמֶּדְּנֹחַן לְפִסּוּק בְּאַמְצַע בְּעוֹד שֶׁהָרֹב שֶׁל הַתַּחְתּוֹן מִים כְּשֵׁרִים אוֹ שֵׁשׁ בּוֹ עֵדִיין מ' סָאָה מִים כְּשֵׁרִים וְיִטְהַרוּ הַשְּׂאוּבִין וְאַחֲ"כּ יַחֲזִרוּ לְשִׁפּוֹךְ הַשְּׂאוּבִין, י"ל דְּזֶה כָּתַב רַק לְעֵנִין הַמְּקוֹאוֹת שֶׁלֹּהֶם שֶׁהָיוּ בְּנוֹיִים עַל הַקְּמִירָה וְהָיוּ נוֹתְנִים שְׂאוּבִין בְּצִינּוֹר הָאֶחָד לְבוֹר שֶׁתַּחַת הַקְּמִירָה וְדוֹחֵקִין הַמִּים דְּרַךְ הַנֶּקֶב הַשְּׁנִי לְמִקְוֵה שֶׁלְּמַעְלָה, וְחָשַׁשׁ הַחֲזוֹ"א שֶׁמָּא יִהְיֶה בְּבוֹר הַתַּחְתּוֹן רוֹב שְׂאוּבִין קוֹדֵם שִׁיפְסִיקוּ נְתִינַת הַשְּׂאוּבִין, וְאַמְנֵם כָּתַב הַחֲזוֹ"א בְּקָמָא ס' ר' סָק"ט דְּמִים זֹחְלִין אֵינֵם נְפֹסְלִים בְּג' לֹוּגִין שְׂאִין כֹּאן מְקוֹה וְכִשְׁחוֹזֵר וְגוֹדֵרן חֲשִׁיב הַמְשַׁכָּה וְכִשֵּׁר, מ"מ בּוֹזֵמֵן שֶׁמְעַרְהַ הַשְּׂאוּבִין לְבוֹר הַתַּחְתּוֹן י"ל דְּלִיכָא הַמְשַׁכָּה, (וּמִש"כּ הַחֲזוֹ"א "הִכָּא בְּאִין הַמִּים הַשְּׂאוּבִין בְּהַמְשַׁכָּה" הֵיינו שְׂבָאִין לְמִקְוֵה (בְּהַמְשַׁכָּה), וְנִמְצָא דְּהַבּוֹר הַתַּחְתּוֹן יֵשׁ בּוֹ רוֹב שְׂאוּבִין בְּלֹא הַמְשַׁכָּה וְהוּא פְּסוּל בְּהַחֲלֵט, וּבִזָּה יֵשׁ לְחוּשׁ דְּלֹא מֵהֵנִי זִרְעָה בְּמִים זֹחְלִין לְהַכְשִׁיר הַמְּקוֹה הָעֲלִיּוֹן אַחַר שֶׁהַמִּים בְּאִין לְשֵׁם בְּהַמְשַׁכָּה, כִּיּוֹן דְּבִשְׁעַת הַזִּרְעָה הִיָּה פְּסוּל לְגַמְרִי, אֲבָל בּוֹרֵיעָה דִּידָן עֲשׂוּשֵׁין הַמְשַׁכָּה לְשְׂאוּבִין קוֹדֵם הַזִּרְעָה, וּבִשְׁעָה שֶׁהַשְּׂאוּבִין בְּאִין לְאוּצֵר הַזִּרְעָה אֵין בְּהֵם רַק פְּסוּל דְּרַבְנָן, בִּזָּה שְׁפִיר נִקְטִינָן מִמֵּתַנִּי דְּמֵהֵנִי לְהוֹ הַמְשַׁכָּה בְּמִים זֹחְלִין, דְּכָל שֶׁנִּפְרַשׁ מִתַּנִּי דְּמִיִּרִי שֶׁהָעֲלִיּוֹן מֵלֹא עַל כָּל גְּדוּתִיו, עַל כְּרַחֵךְ לְמַדְּנֹחַן דְּמֵהֵנִי זִרְעָה בְּמִים זֹחְלִין לְפִסּוּל שְׂאוּבָה דְּרַבְנָן.

**כ** וְאֵם כְּנִים דְּבִרְיֵנוּ עוֹלָה לְדִינָא כַּךְ, דְּבִזְרִיעָה דִּידָן אֵם מְזַרְמִין הַשְּׂאוּבִין לְאוּצֵר הַזִּרְעָה

לְרֵאשׁוֹנִים לְפִרְשׁ הַדְּבָר וְלֹא לְסַתּוּם<sup>10</sup>, וְלִפִּי"ז עַל כְּרַחֵךְ לְדַעַת הַרְשָׁב"א זֹחְלִין מִטְּהָרִין שְׂאוּבִין דְּאוּרִייתָא דְּלֹא כְּהַבְנַת הַחֲזוֹ"א.

**יט** אַחַר הָעֵינִין נִרְאָה דְּאֵין שׁוּם קוּשִׁיא מִדְּבִרֵי הַרְשָׁב"א, וְגַם דְּבִרֵי הַחֲזוֹ"א יֵשׁ לְפִרְשׁ כְּמִין חוּמֵר וּמַעוּלָם לֹא הִדְרָ בִּיהַ מֵהַחֲמוּרָא שֶׁכָּתַב בְּתַנִּינָא ס' ח' סָק"ה לְפִסּוּק בְּאַמְצַע, דְּגַם לְמֵאִי דְּסָבִירָא לִיָּה לְרְשָׁב"א דְּשְׂאוּב בְּכַתְּף פְּסוּל מִדָּאוּ' וְזַחֲלִילָה לְמַעְלָה מְאַרְבַּעִים פּוּסֵל כָּל הַמְּקוֹה, אֵין צָרִיךְ לְפִרְשׁ הָא דְּמַמְלֵא בְּעֲלִיּוֹן בְּכַתְּף עַד שִׁירַד לְתַחְתּוֹן מ' סָאָה דְּהַשְּׂאוּבִין מִיטְהָרִין בְּהַפְּסָק שְׁבִין שְׁפִיכָה לְשְׁפִיכָה בּוֹזֵמֵן דְּאִיכָא בְּעֲלִיּוֹן מ' סָאָה מִי גְּשָׁמִים, דְּלַעוּלָם נוֹכַל לֹוּמֵר דְּמִשְׁמַעוֹת הַמְּשַׁנָּה דְּאֵין כּוֹתְלֵי הָעֲלִיּוֹן עוֹדְפִין רַק מַעֲט וּמִיד בְּשְׁפִיכָה רֵאשׁוֹנָה כְּבֵר נַחֲסֵר מְאַרְבַּעִים סָאָה כְּשֵׁרִים, וּמ"מ מִדָּאוּ' הַשְּׂאוּבִין מִיטְהָרִין בְּהַפְּסָק שְׁבִין שְׁפִיכָה לְשְׁפִיכָה ע"י רוֹב הַכְּשֵׁרִים שְׁבַמְקוֹה, דְּדַעַת כָּל הַרֵאשׁוֹנִים מְלַבֵּד רְשָׁב"ם וְהַרִי"ד דְּמִדָּאוּ' מִיעוּט שְׂאוּבִין מְשַׁלְּמִין לְאַרְבַּעִים סָאָה, וְנִמְצָא דְּבִשְׁפִיכָה רֵאשׁוֹנָה אַכְתִּי אִיכָא רוֹב כְּשֵׁרִים וְהַמְּקוֹה כְּשֵׁרָה מִדָּאוּ', וְאַחַר שֶׁנַּחַחוּ הַמִּים מְזַחֲלִילָתָן וְנַעֲשָׂה אֲשֶׁבוּרָן מִיטְהָרִין הַשְּׂאוּבִין בּוֹרֵיעָה, וְכֵן עַד לְעוֹלָם, וְלַעֲנִין הַפְּסוּל דְּרַבְנָן דְּאֵין שְׂאוּבִין מְשַׁלְּמִין לְשִׁיעוֹר מְקוֹה, לְזָה שְׁפִיר מֵהֵנִי זִרְעָה בְּמִים זֹחְלִין כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַחֲזוֹ"א, וְכָל טִיפָה הַנוֹפֶלֶת לְמִקְוֵה מִיד נִזְרַעַת לְעֵנִין שְׁלֹא תְּפִסּוּל מִדְּרַבְנָן, וּמִזָּה יֵשׁ לְלַמּוֹד דָּאֵם מִמְּשִׁיךְ הַשְּׂאוּבִין לְתוֹךְ הָעֲלִיּוֹן יִכּוֹל לְעֲשׂוֹת זִרְעָה גַם בְּמִים זֹחְלִין, וּמִמִּילָא מֵהֵנִי בְּאוּפֵן זֶה אִפִּי" מְקַלַּח הַשְּׂאוּבִין בְּלֹא הַפְּסָק כָּלֵל.

**ג** מְבוּאָר בְּחֲזוֹ"א שֶׁמֶּלְמַד הַהוֹכִיחַ מִמֵּתַנִּי דְּבְּהַמְשַׁכָּה מֵהֵנִי זִרְעָה בְּמִים זֹחְלִין, דְּאַל"כּ אִיכָא לְמִיחַשׁ שְׁמָא יִרְדוּ לְתַחְתּוֹן רוֹב מִים

10. וְאַפְשֵׁר עוֹד דְּמִרְן ז"ל לֹא רִצָּה לְהַנְהִיג לְעֲשׂוֹת הַפְּסָק בְּנְתִינַת הַשְּׂאוּבִין, דְּנִפְיָק מִינָהּ חוּרְבָא, דְּהַרְבַּה פְּעַמִּים יָקָר הַמְּקוֹה שִׁישְׁכַחוּ לְעֲשׂוֹת הַפְּסָק וְיִפְסֵל אוּצֵר הַזִּרְעָה לְגַמְרִי, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ יִהְיֶה הַמְּקוֹה כְּשֵׁר רַק בְּדִיעְבֵּר עַד שִׁיחֲלִיפוּ הַמִּים שְׂבָאוּצֵר, וְאֵין זֶה הַנְּהַגָּה יִשְׂרָאֵל.

לשיטת החזו"א דזוחלין אין מטהרין שאובין דאו' יש כאן חשש פסול דאורייתא, וצריך לדקדק שתהיה ההמשכה כדין.

**ולמדנו** עוד דצריך לעשות ההמשכה קודם הזריעה, דאם יעשה הזריעה תחלה וההמשכה אחר הזריעה קודם שנופלים המים לבור הטבילה, אע"ג דבבור הטבילה ליכא אלא פסול דרבנן, מ"מ איכא למימר דלא מהני הך זריעה כלל שנעשה באוצר שנפסל לגמרי ברוב שאובין שלא הומשכו.

בהפסק בין שפיכה לשפיכה, אין צריך לעשות המשכה תחלה רק להידור בעלמא, דהיינו ממש מתני' דממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה בלא המשכה תחלה, אבל היכא דמזרימין השאובין לאוצר בלא הפסק, בזה מצד הדין יש להקפיד לעשות המשכה כדי שיהיה הזריעה לפסול שאובין דרבנן לסוברים דכולו שאוב דאו' וזחילה למעלה ממ' סאה פוסל כל המקוה, וכבר פסק הרמ"א דכולו שאוב דאו', וגם החמיר לכתחלה דזחילה למעלה מארבעים פוסל כל המקוה, וא"כ

חשן המשפט

